

UIT

NORGES
ARKTISKE
UNIVERSITET

Det juridiske fakultet

Adgangen til parallellforfølgning etter EMK P7-4

Høyesteretts praksis i lys av EMDs dom, 15. november 2016, A og B mot Norge.

JUR-3902

Hanne Trøsch

Masteroppgave i rettsvitenskap 3. mai 2017

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	1
1.1	Oppgavens tema og problemstilling	2
1.2	Avgrensninger.....	3
1.3	EMDs metode og rettskilder	4
1.3.1	Metodespørsmål ved Høyesteretts tolkning av EMK	5
2	Forbudet mot gjentatt straffeforfølgning – de enkelte vilkårene i P7-4.....	8
2.1	Hensyn bak bestemmelsen.....	9
2.2	No one.....	11
2.3	Tried or punished again	11
2.4	Criminal proceedings.....	12
2.4.1	Engel-kriteriene.....	15
	I Nasjonal klassifikasjon (“The characterization under national law”)	15
	II Den overtrådte normens karakter (“The nature of the offence”)	16
	III Reaksjonens karakter og alvor (“The nature and degree of severity of the penalty”)	17
2.5	Same offence.....	18
2.6	Finally acquitted or convicted.....	19
3	Parallellforfølgning, litispensens og suksessiv sanksjonering.....	22
4	Tried or punished again i A og B mot Norge.....	24
4.1	Hva omhandler dommen?.....	24
4.2	Hvilke vilkår oppstiller EMD for adgangen til parallellforfølgning?	26
4.2.1	Fem hovedkonklusjoner fra tidligere praksis.....	27
4.2.2	”Sufficiently close connenction in substance and in time”.....	30
4.2.2.1	Sufficiently close connection in substance	31
4.2.2.2	Nærmere om forholdsmessighetsvurderingen	33
4.2.2.3	Sufficiently connection in time.....	35
4.2.3	Oppsummering.....	36

5	EMD dommens betydning for Høyesteretts praksis	38
5.1	Tidligere høyesterettspraksis på området.....	39
5.1.1	Rt-2006-1498.....	39
5.1.1.1	”Tilstrekkelig saklig og tidsmessig sammenheng” i Rt-2006-1498	42
5.1.2	Rt-2010-1121	43
5.1.2.1	”Tilstrekkelig saklig og tidsmessig sammenheng” i Rt-2010-1121	44
5.1.3	Rt-2012-1051	46
5.1.3.1	”Tilstrekkelig saklig og tidsmessig sammenheng” i Rt-2012-1051	46
6	Behovet for adgangen til å ilegge forvaltningssanksjon i tillegg til straffereaksjon.....	48
7	Avslutning.....	50
8	Litteraturliste.....	51
8.1	Bøker.....	51
8.2	Artikler.....	51
8.3	Internasjonale konvensjoner	51
8.4	Lover.....	52
8.5	Forarbeider.....	52
8.6	Rettsavgjørelser.....	52
	Høyesterettsavgjørelser.....	52
	Avgjørelser fra EMD	53

1 Innledning

Den europeiske menneskerettskonvensjon syvende tilleggsprotokoll artikkel 4 (heretter EMK P7-4) regulerer forbudet mot gjentatt straffeforfølgning. Bestemmelsen regulerer prinsippet om «ne bis in idem», som er latin for ikke to ganger for samme forhold¹. Forbudet er et sentralt rettsstatsprinsipp som skal sikre borgerne fra å bli utsatt for straffeforfølgning for samme forhold flere ganger. Den europeiske menneskerettsdomstolen (heretter EMD) har likevel til en viss grad tillatt såkalt parallellforfølgning. Hvor vid denne adgangen er, har imidlertid vært noe uklart.

Tema for denne masteroppgaven er nettopp adgangen til parallellforfølgning etter P7-4. Utgangspunktet for oppgaven er EMD-avgjørelsen fra 15. november 2016 i sak mot Norge om adgangen til parallellforfølgning.² Hovedspørsmålet i denne saken var om et forhold der de tiltalte først ble ilagt tilleggsskatt og deretter straffedømt for det samme forholdet, brøt med forbudet mot gjentatt straffeforfølgning, eller om det gikk under den snevre adgangen til parallellforfølgning.

EMD besluttet 7. juli 2016 at saken skulle behandles i storkammer. Det er anledning til dette dersom saken reiser et viktig spørsmål om tolkningen av konvensjonen og dens protokoller, eller den kan få et resultat som er uforenlig med en tidligere dom avsagt av EMD, jf. EMK artikkel 30. Storkammer benyttes i prinsipielt viktige saker. I vanlig kammer behandles i dag stort sett bare saker som kan avgjøres på grunnlag av tidligere praksis ("case law"). Det holdes derfor normalt ikke muntlig høring i kammersaker. Det er stort sett bare storkammer det er muntlig høring. Det er den andre saken mot Norge som behandles i storkammer.³

Protokoll 7 til EMK ble ratifisert av Norge 25. oktober 1988, og trådte i kraft for Norge fra 1. januar 1989. Formålet med protokoll 7 var å innta rettigheter som var vernet i Den internasjonale konvensjonen om sivile og politiske rettigheter, i menneskerettskonvensjonen. EMK P7-4 er laget etter modell av Konvensjonen for sivile og politiske rettigheter av 16. desember 1966, (heretter kalt SP), artikkel 14 (7). Forarbeidene til SP vil således være

¹ Rui 2009, s. 17.

² Application nos. 24130/11 and 29758/11, Judgement of 15. November 2016

³ Den første saken var Folgerød and others v. Norway. Application no. 15472/02. Judgement of 29. June 2007.

relevante ved tolkningen av EMK P7-4.⁴ Ved ratifikasjonen av konvensjonen for sivile og politiske rettigheter tok flere stater, deriblant Norge, forbehold ved ratifikasjonen SP artikkel 14 nr. 7. Begrunnelsen var at statene var i tvil om hvordan artikkelen forholdt seg til reglene om gjenåpning.⁵ EMK P7-4 på den annen side, har i artikkel 4 nr. 2 regulert hvordan forbudet mot gjentatt straffeforfølgning stiller seg i forbindelse med gjenåpningsreglene.

1.1 Oppgavens tema og problemstilling

Avhandlingen vil ta for seg adgangen til parallellforfølgning etter EMK P7-4. Hovedregelen etter P7-4 er at ny straffeforfølgning ikke er lov. Adgangen til parallellforfølgning er dermed et unntak fra denne hovedregelen. Høyesterett har formulert problemstillingen slik: ”Et sentralt spørsmål i saken er om det foreligger gjentatt forfølgning, som er i strid med P7—4, eller parallellbehandling, som i noen grad er tillatt.”⁶

Jeg vil særlig se på EMDs dom fra 15. november 2016 der domstolen tar for seg adgangen til å ilegge tilleggsnett samt forfølge saken i regulær straffesak parallelt. Denne avgjørelsen kommer med en klargjøring av flere vilkår i tilleggsprotokoll 7 artikkel 4. Særlig tar den for seg hvilke vilkår som gjelder ved adgangen til å forfølge en sak i et to-sporet system med ileggelse av både en strafferettslig og en forvaltningsrettslig sanksjon. Typisk tilfelle er der skattemyndighetene ilegger tilleggsnett samtidig som påtalemyndighetene tar ut tiltale etter brudd på skatteforvaltningsloven⁷. Dette er imidlertid ikke eneste situasjon der spørsmålet om adgangen til parallellforfølgning kommer opp. Høyesterett har ved flere anledninger behandlet saker der det var anført at P7-4 var krenket ved ileggelse administrativ sanksjon parallelt med straffesanksjon.⁸ Spørsmålet som oppstår i kjølvannet av EMD dommen er dermed hvordan tidligere høyesterettsavgjørelser på området står seg i lys av den seneste avgjørelsen fra EMD.

⁴ Skoghøy TfR 2003, s. 8

⁵ Rui 2009, s. 37.

⁶ Rt-2010-1121, avsnitt 49

⁷ Lov 27. mai 2016 nr. 14 om skatteforvaltning (skatteforvaltningsloven)

⁸ Se blant annet Rt-2002-557, Rt-2002-1216, Rt-2006-1498, Rt-2006-1563, Rt-2010-1121, Rt-2012-1051

I avhandlingen vil jeg først ta for meg de metodiske utfordringer man står ovenfor ved anvendelsen av EMK. Først ved å se på de tolkningsregler og rettskilder EMK legger til grunn for tolkningen av konvensjonen, deretter ved å se på de metodespørsmål som oppstår ved Høyesteretts bruk av EMK. Videre vil jeg redegjøre for de hensyn P7-4 skal beskytte, og hvilke hensyn som gjør seg gjeldende spesielt ved parallellforfølgning. I hoveddelen vil jeg gå igjennom P7-4 og dens enkelte vilkår for når bestemmelsen kommer til anvendelse. I kapittel 3 vil jeg gå inn å avgrense parallellforfølgning mot henholdsvis litispændens og suksessiv sanksjonering. Deretter vil jeg gå inn på dommen fra EMD og se hvordan domstolen argumenterer for adgangen til parallellforfølgning. Etter å ha behandlet EMD-dommen vil jeg gå inn på tre tidligere høyesterettsdommer og se hvordan Høyesterett har argumentert for adgangen til parallellforfølgning. Her vil jeg se hvordan disse stiller seg i lys av den seneste avgjørelsen fra EMD. Spørsmålet blir om Høyesterett ved sine tidligere dommer har forholdt seg i tråd med den seneste avgjørelsen fra EMD, eller om Høyesterett har vært for streng eller har gått for langt i å tillate parallellforfølgning. Dette reiser spørsmål om Høyesteretts tidligere praksis på området må endres eller modifieres etter den seneste dommen fra EMD.

1.2 Avgrensninger

Jeg vil først og fremst fokusere på EMK P7-4 nr. 1, og vil dermed ikke foreta drøftelser knyttet til punkt 2 og 3 av artikkelen.

EMK P7-4 nr. 1 reiser mange spørsmål rundt de ulike vilkårene. Jeg vil i denne oppgaven hovedsakelig fokusere på adgangen til parallellforfølgning og avgrenser derfor mot de problemstillingene som oppstår i forbindelse med de øvrige vilkårene. Under redegjørelsen for de enkelte vilkårene i P7-4 vil jeg imidlertid nevne noen av de problemstillingene som har vært oppe til behandling i EMD.

1.3 EMDs metode og rettskilder

En sentral rettskilde ved tolkningen av konvensjonen og P7-4, er først og fremst ordlyden selv, og den naturlige språklige forståelsen av bestemmelsen. Wien-konvensjonen om traktatretten av 1969 slår fast i artikkel 31 (1) at "A treaty shall be interpreted in accordance with the ordinary meaning to be given to the terms of the treaty in their context and in the light of its object and purpose". Artikkelen slår altså fast at artikkelen skal forstås etter den naturlige språklige forståelsen av ordlyden, samt at den skal tolkes i lys av traktatens kontekst og etter traktatens og artikkelens formål. Norge har ikke ratifisert Wien-konvensjonen, men artikkel 31 (1) er å anse som internasjonal sedvane og Norge er dermed bundet av bestemmelsen.⁹ Samtidig har EMD ved flere anledninger slått fast at de tolkningsregler som følger av Wien-konvensjonen, skal følges ved tolkning av konvensjonen.¹⁰

Ved tolkning av EMK spiller forarbeidene mindre rolle enn ved nasjonal rett. Det følger av artikkel 32 i Wien-konvensjonen at forarbeider til traktater kun har en sekundær rolle ved traktattolkning. Multilaterale traktaters forarbeider er i stor grad preget av motstridende uttalelser om politiske målsettinger hvilket gjør de mindre egnet som tolkningsfaktor til å belyse hvordan en traktat skal forstås.¹¹ I tillegg blir EMK tolket dynamisk. Dette innebærer at forståelsen av bestemmelsen kan endre seg over tid. Det var i Tyrer-dommen i 1978 at EMD første gang uttalte at "the Convention is a living instrument which must be interpreted in the light of present-day conditions".¹² Senere er dette gjentatt en rekke ganger av EMD. Dette innebærer dermed at forarbeidene til EMK får mindre betydning.

Formålsbetraktninger får derimot større betydning ved tolkning av konvensjonen. Etter Ruis oppfatning er det dekkende å si at formålet med konvensjonen er å "skape et felles minstevern for de grunnleggende rettighetene som er en del av statenes felles kultur og rettsorden".¹³ Høyesterett trekker også frem at formålsbetraktninger står sterkt i EMDs tolkning av konvensjonen. I Rt-2002-557 trekker førstvoterende frem EMDs dom Golder mot UK¹⁴ der

⁹ Se for eksempel Rt-2008-513, avsnitt 48.

¹⁰ Se blant annet *Bankovic and Others v. Belgium*, Application no. 52207/99, Decision of 12. December 1999, para. 55-57

¹¹ Aal 2004, s. 37

¹² Application no. 5856/72, Judgement 25. April 1978 (*Tyrer v. United Kingdom*)

¹³ Rui 2009, s. 43

¹⁴ *Golder v. UK*. Application no. 04451/70, Judgement 21. Februar 1975.

EMD tolker rettslige uttrykk autonomt for å sikre en enhetlig standard for gjennomføringen av konvensjonens rettigheter i medlemslandene.¹⁵ Autonom tolkning av konvensjonsteksten innebærer at enkelte begreper i konvensjonen ikke kan slås fast etter medlemslandenes meningsinnhold, men må tolkes etter konvensjonens betydning. Rui trekker frem avgjørelsen *Neumeister v Austria* som eksempel.¹⁶ I nevnte avgjørelse ble det slått fast at begrepet ”criminal charge” i artikkel 6 ikke måtte tolkes ut fra hvordan begrepet var forstått i nasjonal rett, men det måtte tolkes ”as this word is understood within the meaning of the Convention”.¹⁷

Hensynet til effektivt konvensjonsvern får også betydning for tolkning av EMK. Dette innebærer at konvensjonen må tolkes slik at den gir et effektivt vern av de rettigheter konvensjonen søker å beskytte. Konvensjonen må ikke tolkes på en slik måte at den gir et teoretisk og illusorisk vern.¹⁸ EMD uttaler det slik i *Artico v. Italy* fra 1980: ”The Court recalls that the Convention is intended to guarantee not rights that are theoretical or illusory but rights that are practical and effective”.¹⁹ Dette har senere blitt gjentatt i avgjørelsen *Zolotukhin v. Russia* i 2009.²⁰

1.3.1 Metodespørsmål ved Høyesteretts tolkning av EMK

Utgangspunktet i norsk rett er det dualistiske prinsipp som innebærer at folkerettslige regler må inkorporeres eller transformeres til norsk rett før norske domstoler kan legge den til grunn. Det dualistiske prinsipp modifiseres imidlertid av presumsjonsprinsippet som går ut på at norsk rett forutsettes å være i samsvar med folkeretten, og at norske regler derfor så langt som mulig skal tolkes slik at de ikke kommer i strid med den folkerettslige regelen.

Menneskerettighetene står i en særstilling i norsk rett ved at det er grunnlovsfestet²¹ at Norge skal følge disse, og gjennom vedtakelsen av lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven), er flere konvensjoner gitt forrang foran annen norsk lov. Av menneskerettsloven § 2 følger det blant annet at EMK er

¹⁵ Rt-2002-557, side 566

¹⁶ Rui 2009, s. 44

¹⁷ *Neumeister v. Austria*. Application no.1936/63, Judgement of 27. June 1968. Paragraph 18

¹⁸ Rui 2009, s. 43

¹⁹ *Artico v. Italy*. Application no. 6694/74. Judgement of 13. mai 1980, paragraph 33

²⁰ *Zolotukhin v. Russia*. Application no. 14939/03. Judgement of 10 february 2009, para. 80

²¹ Se Grunnloven § 92

inkorporert som norsk lov. Videre er slått det fast i loven § 3 at ved motstrid med norsk lov skal menneskerettighetene ha forrang foran norsk lov. På denne måten er EMK med dens tilleggsprotokoller gitt en sterk rettskildemessig status i norsk rett.

Høyesterett har ved flere anledninger tatt stilling til hvordan norske domstoler skal forholde seg til tolkningen av internasjonale menneskerettigheter og EMK spesielt. I Rt-1994-610 (Bølgepappsaken) slo Høyesterett fast at det måtte stilles et klarhetskrav til en folkerettsregel for at den skulle tilsidesette andre norske regler. Høyesterett uttalte her ”For at en norsk domstol skal ha grunnlag for å fravike det som følger av nasjonale prosessregler, må den avvikende regel som kan bygges på folkerettslige kilder, fremtre som tilstrekkelig klar og entydig til at den bør tillegges en slik virkning”.²² Altså måtte en folkerettslig regel være tilstrekkelig klar og entydig før man kunne la den folkerettslige bestemmelsen gå foran den nasjonale regelen. Dette prinsippet er imidlertid modifisert noe og senere forlatt i Høyesteretts praksis.

Høyesteretts førstvoterende uttalte i Rest-Jugoslavia-kjennelsen²³ at man ikke kunne legge til grunn et klarhetsprinsipp. Førstvoterende uttalte: ”Etter min mening vil det være i strid med både menneskerettslovens ordlyd og med Justiskomiteens uttalelse dersom domstolene i forhold til menneskerettighetsregler som omfattes av inkorporasjonsloven, skal operere med et synspunkt om at regelen må være tilstrekkelig klar og entydig for å kunne tilsidesette en annen norsk rettsregel”. De øvrige dommerne og flertallet i saken gikk imidlertid ikke like langt. Høyesterett distanserte seg imidlertid noe fra kravet i denne dommen.

Først i Rt-2000-996 (Bøhler-dommen) ble klarhetsprinsippet fraveket og prinsippet om selvstendig tolkning blir knesatt. Saken gjaldt spørsmålet om vedtak om ileggelse av tilleggsskatt av ligningsmyndighetene var å anse som ”criminal charge” i forhold til EMK artikkel 6 nr. 1. Høyesterett uttaler i dommen at der ”det foreligger motstrid mellom en inkorporert konvensjonsbestemmelse og annen norsk rett, slik at konvensjonsbestemmelsen må gå foran, kan ikke løses ved hjelp av et generelt prinsipp, men må bero på en nærmere tolkning av de enkelte rettsregler. Ved harmonisering gjennom tolkning kan en tilsynelatende motstrid falle bort.”²⁴ Videre slår Høyesterett fast at det følger av menneskerettsloven § 3 at

²² Rt-1994-610 side 616

²³ Rt-1999-961

²⁴ Rt-2000-996 side 1007

dersom tolkningsresultatet av EMK fremstår som rimelig klart skal norske domstoler legge EMK-regelen til grunn og selv om dette vil stride mot en norsk regel. Høyesterett uttaler også at norske domstoler skal legge til grunn EMDs metode ved tolkning av konvensjonen og således bruke EMDs tolkningsprinsipper. Det er dog EMDs oppgave å utvikle konvensjonen. Norske domstoler ”må forholde seg til konvensjonsteksten, alminnelige formålsbetraktninger og konvensjonsorganenes avgjørelser”²⁵. Høyesterett slår videre fast i Böhler-dommen at norske domstoler ikke skal legge til grunn en for dynamisk tolkning av konvensjonen der det foreligger tolkningstvil.

Høyesterett oppsummerer i Rt-2005-833P hvordan norske domstoler metodisk skal forholde seg til tolkningen av internasjonale menneskerettigheter. I avsnitt 45 uttaler Høyesterett at ved anvendelse av reglene i EMK skal norske domstoler legge til grunn en selvstendig tolkning av konvensjonen samt benytte samme metode som EMD benytter. Norske domstoler skal således benytte seg av konvensjonsteksten, alminnelige formålsbetraktninger og EMDs egne avgjørelser. Det er likevel EMDs oppgave å utvikle konvensjonen, og ”ved tolkningstvil må norske domstoler ved avveiningen av ulike interesser eller verdier kunne trekke inn verdiprioriteringer som ligger til grunn for norsk lovgivning og rettsoppfatning.”²⁶

²⁵ Rt-2000-996, side 1007

²⁶ Rt-2005-833, avsnitt 45.

2 Forbudet mot gjentatt straffeforfølging – de enkelte vilkårene i P7-4

EMK tilleggsprotokoll 7 artikkel 4 lyder:

“Right not to be tried or punished twice

1. No one shall be liable to be *tried or punished* again in *criminal proceedings* under the jurisdiction of the same State for an offence for which he has already been finally acquitted or convicted in accordance with the law and *penal procedure* of that state.
2. The provisions in the preceding paragraph shall not prevent the reopening of the case in accordance with the law and penal procedure of the State concerned, if there is evidence of new or newly discovered facts, or if there has been a fundamental defect in the previous proceedings, which could affect the outcome of the case.
3. No derogation from this Article shall be made under article 15 of the Convention.”

EMD har slått fast at det er flere kumulative vilkår som må være oppfylt for at en avgjørelse i en sak skal kunne sperre for en ny sak. Begge sakene må innebære straffeforfølging etter P7-4. Det må være tale om samme straffbare forhold. Avgjørelsen i den første saken må dessuten være endelig. I tillegg må behandlingen i den andre saken innebære en gjentatt straffeforfølging. Til sist må avgjørelsene i begge sakene rette seg mot samme rettssubjekt.²⁷

²⁷ Rt-2010-1121, avsnitt 22

2.1 Hensyn bak bestemmelsen

Ved tvil om hvordan P7-4 skal tolkes, vil de hensynene som forbudet mot gjentatt straffeforfølgning hviler på, gi veiledning. Flere av hovedhensynene bak bestemmelsen er flittig brukt ved vurderingen av adgangen til parallellforfølgning, både i den nye EMD-dommen og i tidligere høyesterettsdommer på området.

Jon Petter Rui har i sin bok²⁸ gått igjennom ulike hensyn som forbudet mot gjentatt straffeforfølgning skal ivareta.

Rui mener at ordlyden i P7-4 tyder på at belastningshensynet står særlig sterkt. Ordlyden slår fast et forbud mot ny forfølgning, hvilket Rui mener taler for at hensynet bak bestemmelsen først og fremst er å ivareta belastningshensyn. Videre trekker Rui frem en uttalelse fra EMDs avgjørelse i saken *Gradinger v. Austria*²⁹. Spørsmålet i saken var om en dom i en straffesak sperret for en etterfølgende forvaltningssanksjon. ”Ved drøftelsen av problemstillingen, uttalte EMD innledningsvis: Like the Commission, the Court observes that the aim of article 4 of Protocol No. 7 (P7-4) is to prohibit the repetition of criminal proceedings that have been concluded by a final decision”³⁰. Dette er blitt gjentatt i flere senere avgjørelser.

Bestemmelsen er ment å sikre borgerne mot belastningen det medfører å bli utsatt for gjentatt straffeforfølgning for samme forhold. Når borgerne blir ilagt en sanksjon i en sak, skal en kunne forvente at en da er ferdig med saken, og at en ikke vil bli forfulgt gjennom andre kanaler eller flere ganger. I tillegg til å begrunne dette i belastningshensynet, kan P7-4 også begrunnes i hensynet til forutberegnelighet. Borgere må kunne si seg ferdig med forholdet og kunne innrette seg for fremtiden.

I forslaget til ny forvaltningslov uttales det at ”[d]et mest sentrale hensynet bak forbudet i EMK P7-4 er belastningshensynet. Hensynet til forutberegnelighet kan også tenkes å ha en viss betydning.”³¹

Rui fremhever i sin bok at en må stille krav til forutberegneligheten. Det kan argumenteres for at hensynet til forutberegnelig vil være ivaretatt dersom lovgivningen tillater flere ulike

²⁸ Rui 2009, kap 4

²⁹ *Gradinger v. Austria*. Application no. 15963/90, Judgement of 23. October 1995.

³⁰ Rui 2009, s. 134.

³¹ Prop. 62 L (2015-2016), s. 34

forfølgninger av det samme straffbare forholdet, og dette er kjent for borgerne. Rui mener at det likevel ikke er tale om forutberegnelig i egentlig forstand. Rui mener det må oppsettes en grense for når antallet forfølgninger blir problematisk ut fra forutberegnelighetshensyn. Rui viser til Høyesterett som ved flere anledninger har stilt spørsmålet om hvilket tidspunkt den som er gjenstand for forfølgningen, skal ha en beskyttelsesverdig forventning med hensyn til at han ikke vil bli forfulgt på ny for samme straffbare forhold. ”På det tidspunkt vedkommende har en beskyttelsesverdig forventning om at det ikke blir innledet ny straffeforfølgning, vil et forbud mot gjentatt straffeforfølgning tuftet på forutberegnelighetshensyn, sperre for ny forfølgning”.³²

Hensynet til effektiv forfølgning har også betydning for hvordan P7-4 skal forstås. Mindretallet i Rt-2002-557 la vekt på hensynet til effektiv forvaltning i begrunnelsen for hvorfor forvaltningsorganer burde kunne ilegge sanksjoner med pønalt formål uten at dette senere skulle stenge for en senere straffesak. Mindretallet uttalte at ”Dersom en avgjørelse av et forvaltningsorgan om å ilegge eller ikke ilegge en sivil sanksjon, skal immunisere mot senere straffeforfølgning, må forvaltningsorganet før det bestemmer seg for om sanksjonen skal ilegges, ha brakt på det rene om påtalemyndigheten finner tilstrekkelig grunn til å forfølge forholdet gjennom straffesak. En slik ordning vil i betydelig grad forsinke saksbehandlingen for forvaltningsorganet og være til vesentlig hindring for en effektiv regelhåndhevelse.”³³

I forslaget til ny straffeprosesslov er effektivitetshensynet også tatt med som en av tre hovedhensyn som begrunner forbudet mot gjentatt straffeforfølgning. Der legges det vekt på at det er ineffektivt å gjennomføre flere prosesser om samme saksforhold.³⁴

³² Rui 2009, s. 124

³³ Rt-2002-557, s. 582

³⁴ NOU 2016: 24, s. 406

2.2 No one

Ordlyden ”No one” tilsier at ingen skal kunne utsettes for gjentatt straffeforfølgning.

Ordlyden tilsier at også selskaper og juridiske personer er omfattet av bestemmelsen. Dette har både blitt slått fast i Høyesteretts praksis og av EMD.

Videre slår ordlyden fast at det må være tale om et og samme rettssubjekt i begge forfølgningene. Høyesterett uttalte i Rt-2010-1121 avsnitt 22 at ”En femte betingelse for at bestemmelsen kan anvendes – at begge saker må rette seg mot samme rettssubjekt – krever ingen drøftelse i vår sak”. Begge avgjørelsene må dermed være rettet mot samme rettssubjekt for at P7-4 skal kunne anvendes.

EMD ble i *Isaksen v. Norway*³⁵ forelagt spørsmålet om hvordan det stiller seg der den ene forfølgningen er rettet mot et aksjeselskap, og den andre reaksjonen er rettet mot en person. Isaksen var daglig leder og styreleder i et aksjeselskap, og selskapet ble først dømt for overtredelse av ligningsloven § 12-1 og § 12-2, deretter fikk Isaksen pålegg om å betale tilleggsskatt. EMD avviste saken som åpenbart grunnløs da den gjaldt to ulike rettssubjekter (”two distinct legal entities”), og forbudet mot gjentatt straffeforfølgning i EMK P7-4 kom dermed ikke kom til anvendelse. Domstolen erkjente at det var nær sammenheng mellom selskapet og Isaksen personlig, da Isaksen var eeneier, daglig leder og styreleder, men dette kunne likevel ikke bli avgjørende da det var tale om to forskjellige rettssubjekt.

2.3 Tried or punished again

Det er særlig dette vilkåret som har budt på tolkningsproblemer i forbindelse med adgangen til parallellforfølgning. Etter ordlyden innebærer det krenkelse av artikkelen når det foreligger ny forfølgning eller ny straffesanksjon. Forbudet knytter seg både til ny straffeforfølgning (”tried”) og til ny straffesanksjon (”punished”) etter at tiltalte er endelig frifunnet eller domfelt. Men også på et tidligere tidspunkt kan det foreligge krenkelse av konvensjonen. Det følger av ordlyden ”liable to be tried (...) in criminal proceedings”. Dette fremkommer også av *Zolotukhin v. Russia*, hvor EMD uttaler at EMK P7-4 inneholder beskyttelse mot tre ulike forfølgninger. ”The Court reiterates that the Article 4 of Protocol No. 7 contains three distinct guarantees and provides that no one shall be (i) liable to be tried (ii) tried or (iii) punished for

³⁵ *Isaksen v. Norway*. Application no. 13596/02, Judgement of 2 October 2003

the same offence”.³⁶ Dette tilsier at ny forfølgning vil foreligge allerede når myndighetene, enten det er forvaltningsorgan eller påtalemyndighetene, påbegynner ny forfølgning av et forhold som allerede er avgjort.³⁷

Ordlyden ”again” tilsier også at det kun er forbud mot gjentatt forfølgning eller straff, mens ordlyden åpner for samtidig og parallell- forfølgning.

Vilkåret ”tried or punished again” må sees i sammenheng med ”finally acquitted or convicted”. Det er først når endelig avgjørelse foreligger i første sak, at denne sperrer for ny forfølgelse eller ny straff. Dette stiller for det første spørsmålet om når endelig avgjørelse foreligger. Det vil si når kan man legge til grunn at vedkommende er ”finally acquitted or convicted”? (se punkt 2.6 under).

P7-4 artikkel 4 nr. 2 tillater imidlertid gjenåpning. Adgangen til gjenåpning er dermed et unntak fra hovedregelen i artikkelens nr. 1 om forbud mot ny forfølgning av samme forhold. Det kan imidlertid trekkes frem at EMD i Nikitin v. Russia³⁸ ikke anser artikkelens nr. 2 for å være et unntak fra hovedregelen i nr. 1. EMD anså en gjenåpning etter artikkelens nr. 2 som en fortsettelse av samme forfølgning og ikke som to forfølgninger.³⁹

2.4 Criminal proceedings

For at P7-4 skal kunne anvendes, må begge sakene gjelde ”straff”. Hvorvidt en sanksjon er omfattet at begrepet ”straff”, skal ikke vurderes etter nasjonale kriterier, men det er den klassifikasjonen som EMD har lagt til grunn, som skal følges. Dette følger av prinsippet om autonom tolkning.

EMD har ved flere anledninger drøftet hvorvidt det skal legges til grunn de samme kriteriene for å vurdere om det er straff, som etter vilkåret ”criminal charge” i EMK artikkel 6 nr. 1.

³⁶ Zolotukhin v. Russia, Application no. 14939/03, Judgement Strasbourg 10. February 2009, para. 110.

³⁷ Rui 2009, s 278.

³⁸ Nikitin v. Russia. Application no. 50178/99, Judgement of 20 July 2004

³⁹ Se Rui 2009, s. 285-287

EMK artikkel 6 nr. 1 legger til grunn de såkalte Engel-kriteriene etter dommen Engel m.fl. mot Nederland fra 8. juni 1976.⁴⁰

I EMD-sakene Storbråten og Mjelde mot Norge fra 1. februar 2007 som begge gjaldt konkurskarantene, gav EMD anvisning på at straffebegrepet i P7-4 var noe mer enn det som følger av Engel-kriteriene. EMD mente man måtte vurdere straffebegrepet etter en samlet vurdering av flere momenter. EMD uttalte i konkurskarantene-saken at Engel-kriteriene bare er momenter i vurderingen av om det kan anses for å være straff. I tillegg er det av betydning om sanksjonen er ilagt etter konstatering av straffeskyld og om prosessen som ligger til grunn for sanksjonsileggelsen.⁴¹ Videre skal Engel-kriteriene ikke vurderes som alternative, men skal brukes som momenter i en helhetsvurdering.

Etter avgjørelsen i konkurskarantene-saken forelå, fremholdt Skoghøy at det etter hans oppfatning var riktig av EMD å snevre inn straffebegrepet i P7-4 fremfor å ha en konvensjonskonform tolkning av straffebegrepet. Skoghøy begrunner dette med at formålet til henholdsvis artikkel 6 og 7 er et vesentlig annet formål enn formålet til P7-4. ”Mens formålet med EMK art. 6 og 6 er å sikre en rettssikker saksbehandling og hindre tilbakevirkning, er formålet med protokoll 7 art. 4 å frita fra belastningen med å bli straffeforfulgt på nytt og å beskytte behovet for å kunne innrette seg etter en endelig avgjørelse”.⁴² Høyesterett hadde samme synet i Rt-2002-557, men uttalte også at hensynet til sammenheng i regelfortolkningen tilsier at det bør være et slikt samsvar mellom ”criminal charge” i artikkel 6 og ”criminal proceedings” i P7-4.

Senere dommer fra EMD har imidlertid lagt til grunn at straffebegrepet i P7-4 nettopp er det samme som i EMK artikkel 6 nr. 1 og artikkel 7. Dette ble sist stadfestet i storkammeravgjørelsen mot Norge fra 16. november 2016. EMD uttaler i avgjørelsen fra 15. november 2016 at ”[t]he Court finds it more appropriate, for the consistency of interpretation

⁴⁰ Engel mot Nederland. Application nos. 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72, 5370/72. Judgement of 8 June 1976.

⁴¹ Skoghøy LoR 2007, s. 193-194.

⁴² Skoghøy LoR 2007, s. 193-194.

of the Convention taken as a whole, for the applicability of the principle to be governed by the same, more precise criteria as in *Engel*".⁴³

Det er etter dette avklart at straffebegrepet i P7-4 er det samme som i artikkel 6 og 7. Men EMD uttaler imidlertid videre at "That said, as already acknowledged above, once the *ne bis in idem* principle has been found to be applicable, there is an evident need for calibrated approach in regard to the manner in which the principle is applied to proceedings combining administrative and criminal penalties".⁴⁴ EMD antyder her at i de tilfeller man står ovenfor en administrativ og en strafferettslig sanksjon, vil en måtte ha en noe annen tilnærming til hvordan prinsippet i P7-4 skal anvendes, enn dersom man står ovenfor to rene straffesanksjoner. EMD utdyper nærmere hva som ligger i dette når domstolen går inn og drøfter hva som ligger i "sufficiently close connection in substance". Jeg kommer nærmere inn på dette under punkt 3.2 der jeg går inn på de vilkår som EMD oppstiller i A and B v. Norway.

Argumentet om at formålet i artikkel 6 og P7-4 er så vesensforskjellig at det må legges til grunn ulike straffebegrep har også blitt imøtegått i EMD-dommen *Nikitin vs. Russia*⁴⁵. Rui trekker frem EMD-dommen i sin artikkel⁴⁶. Dommen stiller spørsmålstegn ved argumentet om at formålene i artikkel 6 og P7-4 er vesensforskjellig, og at det dermed taler mot at straffebegrepet skal være det samme i de to artiklene. EMD uttaler: "The Court notes that the protection against duplication of criminal proceedings is one of the specific safeguards associated with the general guarantee of a fair hearing in criminal proceedings"⁴⁷.

EMD argumenterer for at beskyttelse mot gjentatt straffeforfølgning ikke ligger langt fra den beskyttelsen som artikkel 6 skal gi i kravet til rettfærdig rettergang, og at formålene dermed ikke er så forskjellig. Forbudet mot gjentatt straffeforfølgning kan anses å være en del av formålet til rettfærdig rettergang i artikkel 6.

⁴³ A and B v. Norway. Application no. 24130/11 and 29758/11, Judgement of 15. November 2016, avsnitt 107.

⁴⁴ A and B. v Norway. Application no. 24130/11 and 29758/11, Judgement of 15. November 2016, avsnitt 107

⁴⁵ *Nikitin v. Russia*. Application no. 50178/99, Judgement of 20. July 2004

⁴⁶ Rui TfR 03/2005,s 294-369, side 299

⁴⁷ *Nikitin v. Russia*. Application no. 50178/99, Judgement of 20. July 2004, para. 35

Det er flere momenter i Engel-kriteriene som skal vurderes for å se om sakene omfattes av begrepet straff. Det ble allerede i Engel and Others v. Nederland slått fast at begrepet må tolkes autonomt. Kriteriene er som hovedregel alternative, det er dermed tilstrekkelig at kun en av kriteriene er oppfylt for at forholdet skal anses som straff. Etter EMDs praksis kan en sanksjon likevel bli ansett for å være straff selv om ingen av kriteriene er oppfylt, dersom en kumulativ helhetsvurdering tilsier at det er å anse som straff.⁴⁸

Engel-kriteriene som skal legges til grunn for vurderingen, er den nasjonale klassifikasjon ("the characterization under national law"), den overtrådte normens karakter ("the nature of the offence"), og karakteren og alvorret i den sanksjonen som vedkommende risikerer, ("the nature and degree of severity of the penalty").

2.4.1 Engel-kriteriene

I Nasjonal klassifikasjon ("The characterization under national law")

Dersom staten har klassifisert reaksjonen som straff, vil forholdet som hovedregel også anses for å være straff etter EMK. Dersom forholdet derimot ikke er rubrisert som straff, vil EMD gå videre for å vurdere om forholdet likevel skal anses for å være straff etter EMK. Dette gjøres for at det ikke skal være opp til nasjonalstatene selv å definere anvendelsesområdet for de rettergangsgarantier konvensjonen gir. Konvensjonen må dermed operere med et autonomt straffebegrep.⁴⁹ Konsekvensen av at noe blir kategorisert som straff får betydning for blant annet om kravene til rettferdig rettergang i EMK artikkel 6 kommer til anvendelse. EMD ser ikke bare hen til hvor bestemmelsen er plassert rent formelt, i den nasjonale lovgivningen. "Det avgjørende er om bestemmelsen i realiteten er å anse som strafferettslig etter nasjonal rett."⁵⁰

Rui trekker frem flere vurderinger som EMD gjør i arbeidet med å kartlegge om bestemmelsen er å anse som straff etter nasjonal rett. Dette gjelder plasseringen av bestemmelsen, lovgivers uttalelser i forbindelse med bestemmelsen og hvordan de nasjonale domstolene selv har vurdert bestemmelsen.

⁴⁸ Rui 2009, s. 156

⁴⁹ Skoghøy 2014. Jussens venner 05/2014 (Volum 49), side 300

⁵⁰ Rui 2009, s. 156.

Det følger av straffeprosessloven at tilleggsskatt ikke å anse som straff i norsk rett. Dette har Høyesterett slått fast ved flere anledninger, både når det gjelder ordinær tilleggsskatt og forhøyd tilleggsskatt.⁵¹

II Den overtrådte normens karakter (“The nature of the offence”)

Dette vilkåret ser hen til normens karakter; det er selve normen som skal analyseres for å vurdere om det kan anses for å være straff etter EMK.⁵² Zolotukhin-dommen fra EMD har uttalt at dette kriteriet beror på en sammensatt vurdering.⁵³

Høyesterett vurderte i 2012 hvorvidt en tvangsplassering i barnevernsinstitusjon kunne karakteriseres som straff etter EMK. Høyesterett uttalte følgende om vurderingen av kriteriet ”the very nature of the offence”: ”EMD-praksis viser at formålet med bestemmelsen og om den har et strafferettslig preg, vil stå sentralt. Forutsetter normen en skyldkonstatering, vil det trekke i retning av at sanksjonen er straff. Også annen tilknytning til nasjonal strafferett vil kunne gi bestemmelsen et strafferettslig preg. Bestemmelsens historiske bakgrunn, hvilken prosessform som følges, og om regelen er generell eller bare kan anses som disiplinærreaksjon mot en bestemt gruppe, er forhold som kan ha betydning.”⁵⁴

Et moment i vurderingen av om en sanksjon er å anse som straff, vil være om bestemmelsen har et pønalt formål. Dersom normen har et pønalt formål, samt at bestemmelsen er generell, ved at bestemmelsen retter seg for mot enhver, i form av å være skatteyter eller trafikant, vil den normalt bli ansett som strafferettslig.⁵⁵

I høyesteretts-dommen fra 2012 anførte aktor at et plasseringsvedtak ikke kunne karakteriseres som straff, ettersom sanksjonen etter EMK må ha et pønalt formål for å kunne anses som straff. Plasseringsvedtak etter barnevernsloven § 4-24 har ikke et pønalt formål; formålet med plasseringen er behandling eller opplæring. Høyesterett uttalte at de var enig med aktor i at formålet står sentralt ved vurderingen av normens karakter, men at ”det er

⁵¹ Rt-2002-509 s. 518

⁵² Rui TfR 03/2005 s. 322

⁵³ Application no. 14939/03, Judgement Strasbourg 10. February 2009, para.53.

⁵⁴ Rt-2012-1051 avsnitt 38

⁵⁵ Aall 2004, s. 418

imidlertid ikke grunnlag for å oppstille som ufravikelig vilkår at forfølgningen må ha pønalt formål for at den skal anses som straffeforfølgning”.⁵⁶

Normens nedslagsfelt, er som nevnt også av betydning. Dersom normen retter seg mot enhver trekker dette i retning av at det er strafferettslig. Dersom reglen derimot retter seg mot en mindre personkrets underlagt visse systemer som militæret eller fengselssystemet, vil disiplinærreaksjoner falle utenfor straffebegrepet. Dette til tross for at regelen har et pønalt formål. ”De spesielle hensyn til effektiv overholdelse av lov og orden (disiplin) som gjør seg gjeldende innen ”lukkede” systemer, som fengsler og militæret, presser frem et kompromiss i forhold til rettergangsgarantiene”.⁵⁷ Imidlertid kan disiplinærregler bli ansett som straff dersom forholdets og reaksjonens karakter og alvor tilsier at det likevel bør anses for å være straff.⁵⁸

Videre er et av momentene i vurderingen om normen gir anvisning på en skyldkonstatering. Dersom overtrederen må ha utvist skyld for å kunne bli dømt etter bestemmelsen, taler dette for at normens karakter er av strafferettslig art.⁵⁹

III Reaksjonens karakter og alvor (“The nature and degree of severity of the penalty”)

Reaksjonens karakter, og alvorlighetsgraden i den sanksjonen man risikerer, kan tilsi at forholdet er å anse som straff. I dette vilkåret vurderer man både innholdet i sanksjonen som risikeres, samt reaksjonens omfang. Frihetsberøvelse, økonomiske sanksjoner, ileggelse av plikter som vil innskrenke en persons frihet, eller å frata en persons rettigheter, er eksempler på sanksjoner som ofte vil bli ansett for å være straff etter EMK.⁶⁰

I den tidligere nevnte høyesterettsavgjørelsen⁶¹ som gjaldt spørsmålet om plasseringsvedtak i barnevernsinstitusjon var å anse som straff, ble det slått fast at slik tvangsplassering, på bakgrunn av normens karakter, samt sanksjonens karakter og alvor, måtte anses for å være straff. Høyesterett henviste til en tidligere avgjørelse i Rt-2003-1827 der annenvoterende

⁵⁶ Rt-2012-1051 avsnitt 43.

⁵⁷ Aall 2015, s. 419

⁵⁸ Aall 2015, 419

⁵⁹ Rui 2009, 156

⁶⁰ Aall 2004, s. 420

⁶¹ Rt-2012-1051

uttaler "[s]elv om plassering i institusjon etter barnevernloven – ut fra formålet med plasseringen – ikke skulle bli ansett som straff ut fra inngrepets innhold og alvor alene, er en slik institusjonsplassering et så sterkt inngripende tiltak at det i kombinasjon med vilkåret om alvorlig eller gjentatt kriminalitet etter mitt syn nokså klart må anses som straff på grunnlag av den kumulative effekt av grunnlaget for inngrepet og inngrepets innhold og alvor".⁶² Høyesterett kunne ikke se at EMD praksis eller nyere nasjonal rett kunne gi grunnlag for å fravike den rettsoppfatning som fremkom i Rt-2003-1827.

Høyesterett har uttalt at EMD ikke har vært konsistent og gitt en klar anvisning på grensen mellom kriteriene sanksjonens innhold og alvor, og normens karakter. Det kan dermed kan bli noe tilfeldig om de relevante momentene vurderes under det ene eller andre kriteriet.⁶³ Den klare hovedregelen er imidlertid at dersom sanksjonen går ut på frihetsstraff, vil den bli ansett som straff i konvensjonens forstand.⁶⁴ Hvis sanksjonen består i betaling av penger, er det ikke beløpet som nødvendigvis er avgjørende, men heller om beløpet utmåles etter strafferettslige prinsipper.

2.5 Same offence

Dette vilkåret har vært gjenstand for flere dommer i EMD. Tidligere ble vilkåret forstått slik at "same offence" eller "samme straffbare forhold", besto av krav til både rettslig og faktisk identitet. Høyesterett uttalte i 2010 at: "[e]tter denne tolkningen gjelder den nye forfølgningen (for eksempel straffesaken) samme forhold som den tidligere (eksempelvis saken om tilleggsskatt) bare hvis det i begge tilfeller både dreier seg om samme faktum eller handling (same conduct) og innholdet i de aktuelle nasjonale bestemmelser i hovedsak gjelder de samme grunnleggende elementer ("same essential elements")."⁶⁵

⁶² Rt-2012-1051, avsnitt 41

⁶³ Rt-2012-921, avsnitt 35

⁶⁴ *ibid.*

⁶⁵ Rt-2010-1121, avsnitt 24.

Dette ble imidlertid endret etter at EMD i 2009, slo fast at "same offence" kun skal vurderes etter faktisk identitet, ikke rettslig. Dette ble slått fast i EMD-avgjørelsen Zolotukhin mot Russland.⁶⁶

Zolotukhin-dommen gjaldt ileggelse av straff og administrativ sanksjon for ordensforstyrrelse. Domstolen uttalte at identitetsvurderingen skulle baseres "strictly on the identity of the material acts and rejecting the legal classification of such acts as irrelevant".⁶⁷

Høyesterett vektla i sin avgjørelse Rt-2010-1121 i avsnitt 26, at en slik tolkning vil gjøre rettigheten i artikkelen mer effektiv og mer i samsvar med bestemmelsens formål og samfunnsutvikling. EMD uttalte i avsnitt 82: "Accordingly, the Court takes the view that Article 4 of Protocol No. 7 must be understood as prohibiting the prosecution or trial of a second 'offence' in so far as it arises from identical facts or facts which are substantially the same".

Høyesterett har ved flere anledninger tatt standpunkt til betydningen av Zolotukhin-dommen. I Rt-2010-1121 uttalte Høyesterett at "[i] vår sak er det ikke tvilsomt at de faktiske forhold som lå til grunn for vedtaket om tilleggs�katt og straffeforfølgnings har tilstrekkelige likhetspunkter. Grunlaget var i begge tilfelle unnlatselsen av å opplyse om inntekt i selvangivelsen."⁶⁸ Kravet om at forfølgningene skal angå samme forhold, var dermed oppfylt. Høyesterett la dermed til grunn at de faktiske omstendigheter for vedtaket om tilleggs�katt og skatteforfølgning, bygde på "identical facts or facts that are substantially the same".

2.6 Finally acquitted or convicted

Det følger av ordlyden at dersom en avgjørelse skal ha sperrende virkning, må siktede ha blitt "acquitted or convicted in accordance with the law and penal procedure of that State", altså frifunnet eller domfelt i samsvar med de nasjonale straffeprosessreglene. Forbudet gjelder altså først når straffeforfølgnings er endelig, enten ved at tiltalte er frifunnet eller ved at tiltalte har fått sin dom. Det fremgår av forarbeidene til endringer i forvaltningsloven at må det være uten betydning hva avgjørelsen er kalt, enten om det er tale om straffedom/frifinnelse eller administrativ sanksjon i spørsmålet om avgjørelsen skal ha sperrende virkning eller ei.

⁶⁶ Zolotukhin mot Russland. Application nr.14939/03. Judgement 10 February 2009

⁶⁷ Zolotukhin mot Russland. Application nr.14939/03. Judgement 10 February 2009, para. 79

⁶⁸ Rt-2010-1121, avsnitt 29

Dersom det er tatt stilling til sakens realitet, sperrer dette som hovedregel for ny forfølgelse eller straff.⁶⁹

Ordlyden "in accordance with the law and penal procedure of that State" tilsier at avgjørelsen må være avsagt i henhold til nasjonale straffeprosessregler for å ha sperrende virkning. Formuleringen kan imidlertid ikke forstås på denne måten. Dersom man skulle stilt krav til at avgjørelsen måtte ha vært truffet i samsvar med nasjonale straffeprosessregler, ville dette utelukket forvaltningsrettslige sanksjoner fra å kunne ha sperrende virkning. EMD har bortfortolket henvisningen til nasjonal straffeprosess og stiller ikke krav om at avgjørelsen må være truffet i straffeprosessuelle former etter nasjonal rett. En slik tolkning ville ført til at den autonome tolkningen av hva som er straff etter EMK P7-4, ble uten betydning.⁷⁰

Spørsmålet er så når man står ovenfor en avgjørelse som er endelig ("final"), som vil sperre for ny forfølgning. I straffesaker vil dette innebære at dommen må være rettskraftig avgjort etter straffeprosessloven § 50 første ledd.

I Zolothukin henter EMD en uttalelse fra Explanatory Report to Protocol No. 7, som igjen refererer til European Convention on International Validity of Criminal Judgements. Der uttales det at "a decision is final if, according to the traditional expression, it has acquired the force of res judicata. This is the case when it is irrevocable, that is to say when no further ordinary remedies are available or when the parties have exhausted such remedies or have permitted the time-limit to expire without availing themselves of them".⁷¹ Når avgjørelsen altså ikke lenger kan angripes ved ordinære rettsmidler, eller der parten har oversittet fristen for å benytte seg av slike ordinære rettsmidler, vil avgjørelsen anses for å være "final".

Når det gjelder administrative sanksjoner, har det rådet tvil om når det foreligger en endelig avgjørelse med sperrende virkning. I Rt-2010-1121 drøftet Høyesterett når man skulle anse endelig avgjørelse for å foreligge i forvaltningsrettslige sanksjoner. Høyesterett viste til EMD, som har lagt til grunn at en avgjørelse er "final" når den er rettskraftig, dvs. at det ikke foreligger ytterligere ordinære ("ordinary") rettsmidler. Høyesterett uttaler at her blir de nasjonale regler om rettskraft avgjørende. Høyesterett vurderte kort om det er tilstrekkelig at

⁶⁹ Prop.62 L (2015-2016) s. 35

⁷⁰ Rui 2009, 224

⁷¹ Application no. 14939/03, Judgement of 10. February 2009, para. 107

klagemuligheten og klagefrist er utløpt, eller om også fristen for å reise søksmål må være ute, eventuelt at et anlagt søksmål må være brakt frem til rettskraftig dom.⁷² Høyesterett slo fast at man skal la klagefristen på tre uker være avgjørende i forhold til P7-4.⁷³ Høyesterett begrunnet dette med at treukersfristen vil være klarere å forholde seg til da denne ikke vil variere slik det vil ved en søksmålsfrist, der man må ta hensyn til tidspunktet for når rettskraftig dom foreligger. Høyesterett finner støtte for sitt standpunkt i NOU 2003: 15 Fra bot til bedring, avsnitt 5.7.16.3.

I EMDs avgjørelse fra 15. november 2016 gjøres problemstillingen om når en avgjørelse er ”final”, overflødig i saker som gjelder to forfølgninger som inngår som en integrert helhet. Dette vil jeg komme nærmere inn på under 4.2, der jeg vil gjennomgå de enkelte vilkårene som oppstilles i dommen. Det er imidlertid viktig å merke seg at etter avgjørelsen fra november 2016 er det ikke lenger nødvendig å gå inn å vurdere når det foreligger en sperrende og ”final” avgjørelse. Dersom det oppstår spørsmål om det foreligger tilstrekkelig saklig og tidsmessig sammenheng mellom to ”proceedings”, vil det ikke være nødvendig å gå inn på spørsmålet om når avgjørelsene var å anse som ”final”. Så lenge de to avgjørelsene er å anse som en integrert helhet som utfyller hverandre med tanke på blant annet formålet, vil spørsmålet om når den første avgjørelsen var ”final”, være overflødig.

⁷² Rt-2010-1121, avsnitt 46

⁷³ Rt-2010-1121, avsnitt 47

3 Parallellforfølgning, litispændens og suksessiv sanksjonering.

Problemstillingen om adgangen til parallellbehandling kan avgrensnes mot to tilfeller.

For det første er ikke EMK P7-4 en litispændensregel. Litispændens innebærer at det ikke kan reises ny sak mellom samme parter, når det allerede verserer sak om samme krav. Domstolen må da avvise saken. Straffeprosessloven § 51 første ledd bestemmer at dersom det "[r]eises ny sak om et krav som allerede er avgjort ved rettskraftig dom, skal retten avvise saken av eget tiltak". Det er her tale om dommens såkalte negative rettskraft. Straffeprosesslovens § 51 første ledd sier ingenting om litispændensvirkninger. Etter Rt-2008-907⁷⁴, gjelder likevel en litispændensregel etter norsk straffeprosess. P7-4 er derimot, i motsetning til den norske regelen, ikke en regel om litispændens.⁷⁵ Det må først foreligge en "final" avgjørelse for at det kan sperre for ny forfølgning.

For det andre er P7-4 ikke til hinder for suksessiv sanksjonering, eller reaksjonsfastsettelse i etapper. I norsk rett følger det av strpl. § 51 andre ledd at dersom det er ilagt straff i saken, "kan det likevel senere fremmes sak med krav om inndragning hvis slikt krav ikke ble behandlet under straffesaken". Videre slås det fast at dersom det i løpet av straffesaken er pådømt krav om inndragning, kan det også senere fremmes krav om "ytterligere inndragning" hvis det pådømte kravet var begrenset til gjenstander som kan føres direkte tilbake til den straffbare handlingen. I begge tilfeller skal straffedommens avgjørelse av skyldspørsmålet legges uprøvd til grunn i inndragningssaken.

Suksessiv sanksjonering, eller reaksjonsfastsettelse i flere etapper, er imidlertid noe annet enn parallell forfølgninger. Parallellforfølgning innebærer at saksforholdet prøves fullt ut i to parallell forfølgninger, mens suksessiv sanksjonering innebærer at skyldspørsmålet som avgjøres i sak nummer 1, legges uprøvd til grunn i sak nummer 2.

I norsk rettspraksis er det lagt til grunn at forbudet mot gjentatt straffeforfølgning ikke er til hinder for at reaksjonsfastsettelsen skjer i etapper. Høyesterettsdommen Rt-2002-1216 i førerkortsaken ble det lagt til grunn at såfremt det ikke var foretatt noen ny skyldvurdering i

⁷⁴ Rt-2008-907, avsnitt 14

⁷⁵ Se Holmboe, 2012, s. 213.

sak nummer to, var det ikke i strid P7-4. Saksforholdet i førerkortsaken var at en bilfører ble dømt til fengsel i 21 dager og en bot på 20.000 kr, for å ha drukket alkohol 6 timer etter at kjøring var avsluttet, til tross for at han forsto eller måtte forså at det kunne bli politietterforskning på grunn av kjøringen, jf. vegtrafikkloven § 22 annet ledd. Deretter ble det truffet vedtak om inndragning av førerkortet etter vegtrafikkloven § 33 nr. 2. Spørsmålet i saken var om inndragningsvedtaket stred mot forbudet mot gjentatt straffeforfølgning i EMK P7-4.

Høyesterett uttalte blant annet at ”[d]en begrunnelsen EMD konsekvent har gitt for artikkel 4 nr. 1 er at bestemmelsen skal ”prohibit the repetition of criminal proceedings which have been concluded by a final decision”. I vår sak fastsetter loven at førerkort skal inndras når en person ved rettskraftig straffedom er funnet skyldig i bestemte overtredelser av vegtrafikkloven. I forbindelse med inndragningen skjer det ingen bevisførsel om de spørsmål som er behandlet i straffesaken. Systemet er nettopp at inndragningen er en direkte følge av dommen. Det kan derfor hevdes at det i disse sakene aldri er et spørsmål om gjentakelse av prosessen, og artikkel 4 nr. 1 kommer følgelig ikke til anvendelse.”⁷⁶

Altså legger Høyesterett til grunn at vedtaket om inndragning bygger på resultatet i straffedommen, og er således ikke en ny forfølgning.

Den samme vurderingen ble gjort i EMDs avvisningsavgjørelse i Nilsson v. Sweden.⁷⁷ Saken gjaldt promillekjøring. 21. november 1998 ble Nilsson arrestert på grunnlag av promillekjøring. 5. mai 1999 ble Nilsson informert av ”länsstyrelsen” at det ble vurdert å inndra førerkortet hans, men dette var avhengig av at det forelå en rettslig bindende avgjørelse som slo fast at han hadde kjørt i alkoholpåvirket tilstand. Nilsson ble straffedømt, og fikk senere sitt førerkort inndratt. Nilsson bragte saken inn for domstolen, med anførselen om at vedtaket om inndragning av førerkort etter at straffedommen var endelig, var i strid med EMK P7-4.

EMD kom til at inndragningen av førerkortet var en del av reaksjonsfastsettelsen for promillekjøring, og at inndragningen dermed ikke innebar noen ny forfølgning.

⁷⁶ Rt-2002-1216, side 1231

⁷⁷ Nilsson v. Sweden. Application no. 73661/01, Decision of 13 December 2005.

Både i Høyesteretts og i EMDs praksis er Nilsson mot Sverige brukt som støtte i saker som gjelder parallellforfølgning. Dette gjelder blant annet i EMDs dom 25. november 2016, A og B mot Norge.

4 Tried or punished again i A og B mot Norge

4.1 Hva omhandler dommen?

Saken omhandler to norske statsborgere A og B. Sammen eide de selskapet Estora Investment Ltd., som var registrert på Gibraltar. C og D eide selskapet Strategic Investment AS som var registrert i Luxemburg. I 2001 kjøpte Estora og Strategic aksjer i selskapet Wnet AS. Disse aksjene ble senere solgt videre til Software Innovation AS til en høyere pris. A overførte sin del av overskuddet til det Gibraltar registrerte selskapet Banista Holting Ltd., der han var eneaksjonær. Utbytte fra denne og andre transaksjoner ble ikke oppgitt til skattemyndighetene i Norge. Etter nærmere etterforskning av flere av disse selskapene ble det tatt ut tiltalebeslutning om grovt skattesvik mot blant annet A og B.

I forbindelse med bokettersyn hos Software Innovation AS i 2005, ble det oppdaget at X Partner AS hadde hatt utenlandsk selskapsaksjonærer. Etter ytterligere undersøkelser sendte Skatt øst 26. August 2008 varsel om endring av As ligning, og endringsvedtak ble truffet 24. November 2008. For 2002 ble hans alminnelige inntekt økt med det beløp som ikke var oppgitt, og han ble ilagt 30% tilleggsskatt. Vedtaket ble ikke påklaget innen klagefristen på tre uker.

Etter bokettersynet i 2005 ble A og andre involverte i de Gibraltar-registrerte selskapene anmeldt til Økokrim, som på grunnlag av etterforskningen utferdiget siktelse mot ham 14. desember 2007. Han ble tiltalt 14. oktober 2008 for forsettlig eller grovt uaktsomt å ha gitt ligningsmyndighetene uriktige eller ufullstendige opplysninger, jf. ligningsloven § 12-1 nr. 1a, jfr. § 12-2. Tiltalte ble dømt til fengsel i ett år for overtredelse av ligningsloven § 12-1 nr. 1 a jf. § 12-2.

Ved straffutmålingen tok tingretten i betraktning at A allerede var ilagt tilleggsskatt.

A anket videre til Borgarting lagmannsrett, som i september 2009 nektet å fremme hans anke over bevisbedømmelsen og lovanvendelsen under skyldspørsmålet, samt straffutmålingen.

Under henvisning til Zolotukhin-saken anførte A for lagmannsretten at tingrettens dom måtte oppheves og saken avvises fordi forbudet mot dobbeltforfølgning i P7-4 var krenket.

B ble skjønnslikt den 5. desember 2008, og ble også ilagt tilleggsskatt på 30%. Han betalte den utestående skatten og tilleggsskatten, og anket ikke vedtaket. Den 11. november 2008 hadde påtalemyndigheten tiltalt B for grovt skattesvik. Den 30. september 2009 ble B dømt i tingretten. Også her ble det tatt hensyn til at vedkommende allerede var ilagt tilleggsskatt ved utmåling av straff. B anket til lagmannsretten, og anførte at tilleggsskatten utgjorde en skranke mot videre straffeforfølgning etter P7-4. Lagmannsretten avviste anken og Høyesteretts ankeutvalg nektet anken fremmet for Høyesterett. Begge klagerne anket saken videre inn til EMD i henholdsvis mars og april 2011 med anførselen om at det forelå en krenkelse av EMK syvende tilleggsprotokoll, artikkel 4. A og B mente de var blitt straffeforfulgt og straffet to ganger for samme straffbare forhold da de var blitt avhørt av påtalemyndigheten som siktet, blitt tiltalt og pålagt tilleggsskatt, som de hadde betalt, og deretter dømt i straffesakene.

EMD kom til at det ikke forelå krenkelse av EMK P7-4 i hverken A eller B sin sak.

4.2 Hvilke vilkår oppstiller EMD for adgangen til parallellforfølgning?

EMD kommer med flere presiseringer om adgangen til parallellforfølgning i et administrativt og strafferettslig spor. EMD slår fast at formålet med P7-4 er å forhindre at personer blir straffeforfulgt eller straffet flere ganger for den samme handlingen. EMD slår videre fast at "[i]t does not, however, outlaw legal systems which take an "integrated" approach to the social wrongdoing in question, and in particular an approach involving parallel stages of legal response to the wrongdoing by different authorities and different purposes".⁷⁸ EMD slår altså fast at formålet med P7-4, ikke er å forby et to-sporet system med både en forvaltningsrettslig og strafferettslig sanksjon. EMD uttaler imidlertid at et slikt to-sporet system må utgjøre en integrert helhetlig ordning, som adresserer ulike sider av det straffbare forholdet på en forutsigbar og proporsjonal måte, som ikke er til "excessive burden"⁷⁹ for individet.

Domstolen går gjennom flere av de tidligere dommene som gjelder parallellforfølgning og trekker flere konklusjoner som kan sluttes fra disse avgjørelsene. Domstolen mener en rekke avgjørelser⁸⁰ gir veiledning på hvordan en skal balansere mellom beskyttelse av individet under «ne bis in idem» prinsippet, på den ene siden, og sikre samfunnets interesse i å kunne regulere sanksjonering i et to-sporet system, på den andre siden. Domstolen oppstiller særlig fem punkter der de trekker frem hovedkonklusjonene fra tidligere praksis på området.

I det følgende vil jeg gå inn på disse fem punktene, og deretter gå dypere inn på hovedvilkåret om "sufficiently close connection in substance and in time", som oppstilles for adgangen til parallellforfølgning.

⁷⁸ Case of A and B v. Norway. Application nos. 24130/11 and 29758/11. Judgement 15. November 2016, para. 123

⁷⁹ Case of A and B v. Norway. Application nos. 24130/11 and 29758/11. Judgement 15. November 2016, para. 121

⁸⁰ EMD nevner her eksplisitt R.T v. Switzerland (Application no.31982/96), Nilsson v. Sweden (Application no. 73661/01), Nykänen v. Finland (Application no. 11828/11).

4.2.1 Fem hovedkonklusjoner fra tidligere praksis

For det første slår EMD fast at hovedvilkårene om at det må foreligge ”sufficiently close connection in substance and in time”, er kumulative. Dersom en av de to, enten den substansielle eller tidsmessige ikke er oppfylt, vil vilkåret om ”tilstrekkelig saklig og tidsmessig sammenheng” ikke være oppfylt.⁸¹

For det andre mener domstolen at spørsmålet om når en avgjørelse er ”final”, ikke er relevant når man står overfor to forfølgninger/sanksjonsileggelser som fremstår som en integrert helhetlig respons.

EMD kritiserer domstolens tidligere avgjørelser der man har vurdert om og når det foreligger en ”final” avgjørelse i saker som gjelder adgangen til parallellforfølgning. EMD uttaler at det ikke er nødvendig å vurdere om det foreligger en endelig avgjørelse som potensielt vil sperre for ytterligere forfølgelse, før de går inn og vurderer om det er tilstrekkelig saklig og tidsmessig sammenheng mellom prosessene. I saker som gjelder parallellforfølgning er det vesentlige om det er tilstrekkelig saklig og tidsmessig sammenheng mellom prosessene, og vurderingen av om og når det foreligger sperrende avgjørelse er dermed uten betydning.

EMD uttaler at ”In the Court’s opinion, however, the issue as to whether a decision is ”final” or not is devoid of relevance when there is no real duplication of proceedings but rather a combination of proceedings considered to constitute an integrated whole”.⁸² Domstolen slår dermed fast at det ikke er nødvendig å foreta en analyse av om og når det foreligger en sperrende avgjørelse, dersom man skal vurdere om det er tilstrekkelig saklig og tidsmessig sammenheng. Det kan tolkes dithen at domstolen mener man må analysere om det foreligger to prosesser som fremstår som en integrert helhetlig prosess for å vurdere om det er tale om lovlig parallellforfølgning. En slik vurdering vil bero på om de to prosessene har tilstrekkelig saklig og tidsmessig sammenheng til å kunne utgjøre én helhetlig komplementær prosess. Dersom dette er tilfelle vil det være irrelevant om og når en av prosessene først blir rettskraftig og potensielt sperrer for ny forfølgning.

⁸¹ Case of A and B v. Norway. Application nos. 24130/11 and 29758/11. Judgement 15. November 2016, para. 125

⁸² Case of A and B v. Norway. Application nos. 24130/11 and 29758/11. Judgement 15. November 2016, para. 126

En innvending som kan reises mot dette, er at dersom det ikke foreligger noen endelig avgjørelse, vil det heller ikke være nødvendig å vurdere om det er lovlig parallellforfølgning. Dersom det ikke foreligger noen endelig sperrende avgjørelse vil heller ikke P7-4 være krenket, og adgangen til å vurdere om det likevel er lovlig parallellforfølgning vil ikke være nødvendig. Som allerede nevnt er ikke P7-4 en litispensens regel og det er først når det foreligger en endelig avgjørelse at det vil kunne sperre for ny forfølgning. Dermed vil en endelig avgjørelse være en forutsetning for at det er nødvendig å vurdere adgangen til parallellforfølgning. EMD derimot snur på problemstillingen og mener man først må vurdere adgangen til lovlig parallellforfølgning. Dersom man kommer til at det er lovlig parallellforfølgning fordi det er tilstrekkelig saklig og tidsmessig sammenheng, vil det ikke være nødvendig å vurdere om det foreligger endelig avgjørelse.

I saken mot Norge mente domstolen det ikke var nødvendig å vurdere om det forelå en endelig avgjørelse, som potensielt kunne sperre mot en ny forfølgelse. EMD slo fast i forbindelse med problemstillingen om det forelå en potensielt sperrende ”final” avgjørelse, at man allerede hadde oppfylt vilkåret om saklig og tidsmessig sammenheng. Sanksjonene var dermed var å betrakte som en integrert helhetlig rettslig respons mot klagerne. ”In this view, the circumstance that the first set became ”final” before the second does not affect the assessment given below of the relationship between them (...)”.⁸³ Altså har ikke vurderingen av hvilke av de to prosessene som ble ”final” først relevans når man allerede har vurdert prosessene som en helhet.

For det tredje slår EMD fast at det ikke kan stilles krav til at de parallelle forfølgningene må bli avgjort på samme tidspunkt. Dette er en konsekvens av at det ikke lenger er nødvendig å vurdere hvorvidt det foreligger en endelig avgjørelse.⁸⁴ Flere av de intervenserende statene uttalte sin bekymring angående kravet om at avgjørelsene må bli ”final” på samme tidspunkt. ”If that were to be so, it would enable the interested person to exploit the ne bis in idem principle as a tool for manipulation and impunity.”⁸⁵ Et samtidighetskrav vil kunne medføre

⁸³ Case of A and B v. Norway. Application nos. 24130/11 and 29758/11. Judgement 15. November 2016, para. 142

⁸⁴ Case of A and B v. Norway. Application nos. 24130/11 and 29758/11. Judgement 15. November 2016, para. 127

⁸⁵ Case of A and B v. Norway. Application nos. 24130/11 and 29758/11. Judgement 15. November 2016, para. 127

utnyttelse av systemet ved at tiltalte kunne medvirket til at det falt endelig avgjørelse i den mest gunstige saken, som dermed vil sperre for ny sanksjon. EMD slår dermed fast at såfremt man kan påvise en saklig og tidsmessig sammenheng mellom prosessene, er dette tilstrekkelig, og det er ikke noe krav om at prosessene må ende i en avgjørelse samtidig.

For det fjerde slår EMD fast, med samme begrunnelse som over, at rekkefølgen på forfølgelsene heller ikke vil ha betydning for om forfølgelsene er lovlige etter P7-4.⁸⁶ Da spørsmålet om hvorvidt første avgjørelse er ”final” eller ei ikke lenger har betydning, får det implikasjoner for om rekkefølgen har betydning. Rekkefølgespørsmålet kunne også blitt utnyttet av tiltalte, dersom det skulle ha betydning. Dersom en av sanksjonene hadde sperrevirkning om den ble endelig først, ville tiltalte kunne bidra til at endelig avgjørelse kom rask til i denne forfølgningen, slik at dette ville sperre for senere sanksjon. Tiltalte vil da kunne manipulere systemet til å komme til endelig avgjørelse i den av sakene som blir sperrende for ny forfølgning. På denne måten kan tiltalte selv bidra til å halvere sanksjonen han risikerte.

Til sist er det krav om at formålene i de ulike prosessene må være komplementære for å kunne være i tråd med P7-4.⁸⁷ Dette innebærer at de ulike sanksjonene må ha ulike formål.

⁸⁶ Case of A and B v. Norway. Application nos. 24130/11 and 29758/11. Judgement 15. November 2016, para. 128

⁸⁷ Case of A and B v. Norway. Application nos. 24130/11 and 29758/11. Judgement 15. November 2016, para. 129

4.2.2 "Sufficiently close connection in substance and in time"

Etter gjennomgangen av de fem hovedkonklusjonene som kan trekkes fra tidligere praksis, går domstolen videre til de kriteriene som ligger i vilkåret om "sufficiently close connection in substance and in time". Det er under vurderingen av dette vilkåret at man ser om det foreligger balanse mellom hensynet til individet som utsettes for parallellforfølgningen på den ene siden, og hensynet til staten for å ha en effektiv regulering av forholdet på den andre siden. Belastningshensynet må altså balanseres mot effektivitetshensynet.

EMD slår fast, på bakgrunn av foregående praksis, at det sikreste for å unngå krenkelse av P7-4, er at medlemsstatene søker å adressere de ulike formål, forfølgelser og ileggelse av sanksjoner i én og samme prosess. Men EMD erkjenner likevel at P7-4 ikke stenger for parallell forfølgning og sanksjonering, så fremt medlemsstaten kan argumentere overbevisende for at forfølgelsene har vært "sufficiently closely connected in substance and in time".⁸⁸ Dette er dermed hovedvilkåret som må være oppfylt for at man står ovenfor lovlig parallellforfølgning og ikke gjentatt straffeforfølgning.

EMD uttaler i dommen mot Norge at "[i]n other words, it must be shown that they have been combined in an integrated manner so as to form a coherent whole. This implies not only that the purposes pursued and the means used to achieve them should in essence be complementary and linked in time, but also that the possible consequences of organizing the legal treatment of the of the conduct concerned in such a manner should be proportionate and foreseeable for the persons affected".⁸⁹

Det er dermed ikke tilstrekkelig at formålene til i de ulike forfølgelsene er forskjellige, men også virkemidlene brukt for å nå disse formålene, skal være komplementære. I tillegg må sanksjonene være forholdsmessig og forutberegnelig for den tiltalte. Belastningshensynet kan dermed sies å få mindre betydning når EMD tillater et to-sporet system. Så lenge det er forutberegnelig at man kan bli forfulgt og straffet etter både et strafferettslig og forvaltningsrettslig spor, får belastningshensynet mindre vekt.

⁸⁸ A and B v. Norway. Application nos. 24130/11 and 29758/11. Judgement 15. November 2016, para. 130

⁸⁹ A and B v. Norway. Application nos. 24130/11 and 29758/11. Judgement 15. November 2016, para. 130

Ettersom EMD tillater tilfeller der man har ett system der man ilegger flere sanksjoner, vil det også være naturlig å tillate ileggelse av flere sanksjoner på bakgrunn av flere forfølgelser, såfremt de i realiteten er å anse som én helhetlig prosess der forfølgelsene utfyller hverandre.

4.2.2.1 Sufficiently close connection in substance

EMD sammenfatter hvilke faktorer som skal tas med i vurderingen av hvorvidt det er “sufficiently close connection in substance” i fire punkter.⁹⁰

For det første “whether the different proceedings pursue complementary purposes and thus address, not only *in abstracto* but also *in concreto*, different aspects of the social misconduct involved.”

Det første momentet for å vurdere om det er tilstrekkelig saklig sammenheng mellom prosessene, er at de ulike prosessene må forfølge ulike formål og på denne måten komplementere hverandre. De ulike forfølgelsene skal konkret beskytte ulike hensyn eller formål. Staten anførte at formålet med tilleggs-skatten først og fremst var å motivere skattebetalerne til å gi skattemyndighetene riktig og komplett informasjon, samt å styrke grunnlaget for det nasjonale skattesystemet. Staten argumenterte for at dette var en forutsetning for et nasjonalt skattesystem, og for en velfungerende stat. Straffesaken derimot hadde et pønalt formål i de tilfeller der mangelen på korrekt og fullstendig informasjon innebar et klanderverdig skattesvik. På denne måten hadde de to prosessene to ulike formål som komplementerte hverandre. Dette kan begrunnes i behovet staten har for å kunne effektivt forfølge og straffe ulike sider av et forhold. Det er dette behovet som hovedsakelig begrunner at det bør være adgang til lovlig parallellforfølgning.

Den andre faktoren for å vurdere hvorvidt det var tilstrekkelig saklig sammenheng mellom prosessene, er “whether the duality of proceedings concerned is a foreseeable consequence, both in law and practice, of the same impugned conduct (*idem*)”. Altså må det være forutberegnelig at den påklagde handlingen vil kunne bli forfulgt i to parallelle spor for samme handlingen.

Den tredje faktoren i saklighetskriteriet er “whether the relevant sets of proceedings are conducted in such manner as to avoid as far as possible any duplication in the collection as

⁹⁰ A and B v. Norway. Application nos. 24130/11 and 29758/11. Judgement 15. November 2016 paragraph 132

well as the assessment of the evidence, notably through adequate interaction between the various competent authorities to bring about that the establishment of facts in one set is also used in the other set”.⁹¹ Domstolen legger her til grunn at man skal søke å forhindre i størst mulig grad at dobbeltbehandling i både innhenting av bevismaterialet, samt i bevisvurderingen, ved at de kompetente myndigheter skal samhandle slik at de fakta som kommer frem under behandlingen i forvaltningssaken også skal kunne benyttes i straffesaken. Det kan også her argumenteres for at belastningshensynet gjør seg gjeldende. Tiltalte vil i mindre grad bli belastet med henvendelser fra myndighetene i forbindelse med innhenting av bevis dersom myndighetsorganene samarbeider om bruk og innhenting av bevismateriale.

Og til slutt; “above all, whether the sanction imposed in the proceedings which become final first is taken into account in those which become final last, so as to prevent that the individual concerned is in the end made to bear an excessive burden, this latter risk being least likely to be present where there is in place an offsetting mechanism designed to ensure that the overall amount of any penalties imposed is proportionate”.⁹²

Til sist skal det altså vurderes hvorvidt den tiltalte får en uforholdsmessig stor byrde ved å bli forfulgt og straffet både i et forvaltningsspor og et strafferettslig spor. Det skal tas i betraktning i den siste avgjørelsen at vedkommende allerede har blitt ilagt en sanksjon, og på denne måten skal man forhindre at byrden på den tiltalte blir uforholdsmessig stor. Man skal altså foreta en forholdsmessighetsvurdering av om de to sanksjonene som ilegges, er forholdsmessig i forhold til den straffbare handlingen som er begått. I dette punktet er hensynet til tiltalte og den belastning tiltalte står overfor, som skal vurderes.

Det kan sies at EMD her legger til grunn at belastningshensynet fortsatt har betydelig vekt i vurderingen av om det foreligger lovlig parallellforfølgning. Det kan imidlertid også virke som om EMD utvider innholdet av belastningshensynet i P7-4. EMDs uttalelser taler for at man skal foreta en forholdsmessighetsvurdering for å forhindre en uforholdsmessig sanksjonering av tiltalte. Tidligere var det hovedsakelig belastningen det medførte å bli straffeforfulgt på ny for samme forhold som var av betydning for tolkningen av P7-4. Formålet med P7-4 var ikke å forhindre at tiltalte ble uforholdsmessig sanksjonert, men

⁹¹ A and B. v. Norway. Application nos. 24130/11 and 29758/11. Judgement of 15. November 2016. Paragraph 132

⁹² *ibid.*

derimot å forhindre at noen blir påført belastningen med å bli straffeforfulgt for samme forhold flere ganger. Imidlertid blir forholdsmessighetsvurderingen en konsekvens av at parallellforfølgning er tillatt etter visse vilkår.

Det kan argumenteres for at vurderingen av den avgjørelsen som blir endelig først, likevel får relevans. Imidlertid ikke ved tidspunktet den blir endelig, men ved dens innhold. I den avgjørelsen som blir ”final” til sist, skal man ta hensyn til at det allerede er ilagt en sanksjon. Altså skal det som fremkommer i den første endelige avgjørelsen, få relevans ved at man ikke skal ilegge en uforholdsmessig sanksjonering samlet sett når man vurderer den andre sanksjonen.

I saken mot Norge ble det tatt i betraktning at klagerne tidligere allerede var blitt ilagt tilleggsskatt ved utmålingen av straff i straffesaken.

Det kan imidlertid diskuteres hvorvidt man får problemer dersom vedtak om tilleggsskatt blir ilagt etter straffedom. Tilleggsskatt blir ilagt på bakgrunn av en fast prosentsats og det er ikke hjemmel for å justere denne med bakgrunn i at det allerede er ilagt en sanksjon. EMD uttalte ingenting om denne problemstillingen i dommen fra november. Det kan imidlertid argumenteres for at dersom det allerede er falt dom i saken, og forvaltningen deretter ilegger tilleggsskatt etter en fast sats vil dette ikke tilfredsstille kravet om forholdsmessig sanksjonering. Man står da ovenfor et tilfelle der norsk rett er i strid med de kravene EMD stiller. Etter menneskerettsloven § 3 jf. § 2 skal EMK ved motstrid gå foran norsk rett. Dette tilsier dermed at man må justere prosentsatsen som ilegges for at norsk rett skal kunne være i tråd med de retningslinjer EMD har gitt i sin dom fra 2016.

4.2.2.2 Nærmere om forholdsmessighetsvurderingen

Etter at EMD har gjennomgått de fire materielle faktorene for å vurdere om det foreligger ”sufficiently close connection in substance”, går domstolen i avsnitt 133 følgende nærmere inn på forholdsmessighetsvurderingen og ser hen til artikkel 6, og tidligere sak Jussila mot Finland.

I saken Jussila mot Finland anførte klageren at det forelå brudd på artikkel 6 da den finske domstolen hadde nektet klageren muntlig forhandling av saken. Klageren anførte dermed at det forelå brudd på retten til rettferdig rettergang etter artikkel 6.

Domstolen uttalte i Jussila-saken at saker som defineres som straff etter Engel-kriteriene, har ulik grad av stigma knyttet til seg etter hvor alvorlig sanksjonen som risikeres er. Domstolen

fant at EMD praksis har utvidet begrepet straff til å inneholde saker som tradisjonelt ikke tilhører strafferetten. Etter Engel-kriteriene har man fått et vidt straffebeleg, og et bredt spekter av saker som blir karakterisert som straff etter EMK. Herunder vil straffesakene variere i graden av stigma knyttet til de ulike saker og sanksjonene som ilegges. Fra de tradisjonelle straffesanksjonene som fengselsstraff, til mindre stigmatiserende sanksjoner ilagt av administrative myndigheter. "[I]t is self-evident that there are criminal cases which do not carry any significant degree of stigma. There are clearly "criminal charges" of different weight".⁹³

Altså vil en straffesanksjon i form av fengselsstraff være hardere og mer stigmatiserende for en tiltalt enn hva en bot vil være. Belastningen for den tiltalte vil dermed være ulik i de ulike sanksjonene.

EMD mener at dette må få betydning for avgjørelsen av om man står ovenfor en lovlig parallellforfølgning eller om man står ovenfor en krenkelse av P7-4. "The extent to which the administrative proceedings bear the hallmarks of ordinary criminal proceedings is an important factor. Combined proceedings will more likely meet the criteria of complementarity and coherence if the sanctions to be imposed in the proceedings not formally classified as "criminal" are specific for the conduct in question and thus differ from "the hard core criminal law" (...)."⁹⁴

Graden av stigma i den administrative sanksjonen får betydning for vurderingen av hvorvidt det foreligger uforholdsmessig byrde på den tiltalte. Domstolen slår altså fast at dersom den administrative sanksjonen har stigmatiserende trekk som klart ligner de som hører til kjernen av strafferettslig forfølgning, vil dette tale for at man står ovenfor en krenkelse av P7-4.

Jussila-avgjørelsen slo fast at en sanksjon som er karakterisert som straff etter Engel-kriteriene, kan være av en slik mild art at de garantier som oppstilles i artikkel 6, ikke nødvendigvis vil gjelde i like stor grad som ved de sanksjoner som ligger i kjernen av straffebelegget.

⁹³ Jussila v. Finland. Application no. 73053/01. Judgement Strasbourg 23. November 2006. Paragraph 43.

⁹⁴ A and B v. Norway. Application no. 24130/11 and 29758/11. Judgement Strasbourg 15. November 2016. Paragraph 133

EMD argumenterer i saken mot Norge at de gradforskjeller som oppstilles mellom ulike straffesanksjoner også vil måtte få betydning når man vurderer hvor langt *ne bis in idem*-prinsippet strekker seg i P7-4. Hensynet til en konvensjonskonform tolkning som fremmer intern konsistens og harmoni mellom de ulike bestemmelsene, taler for at disse gradforskjellene også må kunne leses inn i Engel-kriteriene ved tolkningen av P7-4.⁹⁵ Konsekvensen av dette er at adgangen til parallellforfølgning etter P7-4 lettere vil kunne tillates dersom en av sanksjonene er av mild art og dermed ikke medfører stor grad av stigma, og belastning, for tiltalte.

4.2.2.3 Sufficiently connection in time

Domstolen går videre i avsnitt 134 til å vurdere kravet til tidsmessig sammenheng mellom de to parallelle prosessene. Domstolen slår fast i avgjørelsen mot Norge at selv om saklighetskravet er tilstrekkelig oppfylt, må også kravet til tidsmessig sammenheng være tilstrekkelig oppfylt. Det er imidlertid ikke krav om at prosessene skal bli gjennomført samtidig fra begynnelse til slutt. ”It should be open to States to opt for conducting *the proceedings progressively in instances* where doing so is motivated by interests of efficiency and the proper administration of justice, pursued for different social purposes, and has not caused the applicant to suffer disproportionate prejudice”(mine kursiveringer).⁹⁶

Det kan her argumenteres for at EMD åpner for at etappevis forfølgning kan være tillatt der effektivitetshensyn tilsier at det foreligger behov for dette. Det innebærer at en forfølgelse kan igangsettes etter at det er fattet vedtak i den første saken, så fremt man kan påvise tilstrekkelig saklig sammenheng mellom forfølgningene Dette kan sies å være en konsekvens av at det ikke lenger er relevant hvorvidt og når det foreligger en ”final” avgjørelse. Så fremt man kan godtgjøre at det er tilstrekkelig saklig og tidsmessig sammenheng mellom prosessene vil det ikke være relevant når det forelå en ”final” og sperrende avgjørelse i saken.

Effektivitetshensynet får gjennomslag i vilkåret om tidsmessig sammenheng. EMD vektlegger ”interests of efficiency” i vurderingen av om man skal åpne for at statene kan gjennomføre ”the proceedings progressively in instances”.

⁹⁵ A and B v. Norway. Application no. 24130/11 and 29758/11. Judgement Strasbourg 15. November 2016. Paragraph 133

⁹⁶ A and B v. Norway. Application no. 24130/11 and 29758/11. Judgement Strasbourg 15. November 2016. Paragraph 134

Videre legger EMD til grunn belastningshensynet ved vurderingen av om den tidsmessige sammenhengen er tilstrekkelig oppfylt. "[T]he connection in time must be sufficiently close to protect the individual from being subjected to uncertainty and delay and from proceedings becoming protracted over time, (...), even where the relevant national system provides for an "integrated" scheme separating administrative and criminal components".⁹⁷ Domstolen slår ikke fast noen grense for når en slik tidsmessig sammenheng vil være overtrådt, men slår fast at dess svakere en tidsmessig sammenheng det er mellom de to prosessene, jo vanskeligere vil det være for staten å rettferdiggjøre at det er tale om lovlig parallellforfølgning. Det kan argumenteres for at det er belastningshensynet som er det vesentlige i vurderingen. Dess, lenger tid det går mellom de to prosessene, jo, større blir belastningen på tiltalte og jo vanskeligere blir det å tillate forfølgningen etter P7-4.

I klager As tilfelle, tillot EMD to og en halv måned fra vedtak av den administrative sanksjonen til det forelå dom i straffeforfølgningen. I saken mot B derimot, tillot EMD en tidsperiode på ni måneder fra ilegelse av tilleggsskatt til dom i saken falt. Det ble imidlertid tatt i betraktning ved vurderingen at klageren selv hadde trukket sin tilståelse med den konsekvens at han ikke kunne fremstilles for retten i tilståelsessak. Påtalemyndigheten måtte dermed opprette ny siktelse, og det måtte settes ny dato for tingrettsforhandlinger. EMD tok i betraktning forholdene, og mente forfølgningene dermed var tilstrekkelig sammenkoplede i tid. Videre var det heller ikke å anse som uforholdsmessig og urimelig for tiltalte, og EMD la her vekt på bakgrunnen for hvorfor prosessen tok lenger tid enn planlagt.⁹⁸

4.2.3 Oppsummering

Dommen trekker altså frem fem konklusjoner fra tidligere praksis. Særlig kan det trekkes frem at vurderingen av om og når det foreligger en "final" avgjørelse i det ene settet av forfølgelser, ikke er relevant. En konsekvens av dette er at det hverken er krav om at avgjørelsene i de to sakene må skje samtidig, og at rekkefølgen, de ulike avgjørelsene fattes i, ikke er bestemmende for hvorvidt det er lovlig parallellforfølgning. Videre må de to prosessene inneha ulike og komplementære formål, og de må oppfylle både vilkåret om tilstrekkelig saklig og tidsmessig sammenheng.

⁹⁷ A and B v. Norway. Application no. 24130/11 and 29758/11. Judgement Strasbourg 15. November 2016. Paragraph 134

⁹⁸ *ibid.* paragraph 151

Dommen har klargjort hvilke materielle faktorer som skal vurderes for å avgjøre om det er tilstrekkelig saklig sammenheng mellom de to prosessene. Disse kravene kan sammenfattes i følgende momenter: komplementære formål, forutsigbarhet, samarbeid mellom myndighetsorganene, og forholdsmessighet.

Dommen utdyper nærmere hva som ligger i forholdsmessighetsvurderingen. EMD slår fast at det har det betydning om de to straffesaksjonene har ulik stigmatiserende effekt på tiltalte. Dette åpner for at administrative sanksjoner i større grad kan ilegges i tillegg til strafferettslige sanksjoner, så fremt de har en mindre grad av stigma ved seg. Belastningen på den tiltalte blir altså ikke den samme som dersom man sto overfor to ulike forfølgninger som begge var sterkt stigmatiserende. EMD begrunner betydningen av dette skillet med konvensjonskonform fortolkning og konsistens og harmoni i fortolkning av bestemmelsene. EMD slår også fast at straffebegrepet i EMK artikkel 6 og 7 og P7-4 er det samme, og EMD begrunner dette med nettopp konvensjonskonformitet.

De hensynene som EMD legger til grunn for adgangen til parallellforfølgning, er effektivitetshensynet, belastningshensynet og forutberegnelighetshensynet.

Forutberegnelighetshensynet har fått større plass til fordel for belastningshensynet etter dommen mot Norge i november. Effektivitetshensynet blir også stadfestet som et relevant og viktig hensyn som trekkes inn i vurderingen av om en parallellforfølgning skal være lovlig.

5 EMD dommens betydning for Høyesteretts praksis

Høyesterett har hatt flere saker der spørsmålet har vært om man har stått ovenfor en lovlig parallellforfølgning eller ulovlig gjentatt straffeforfølgning. Sakene har vært spredt over ulike forvaltningsrettslige områder, fra skatterett, barnevernsrett, konkurskarantene til beslag i fangst fra ulovlig fiske, for å nevne noen. Spørsmålene som har gjort seg gjeldende, har særlig vært om den administrative sanksjonen har vært å anse som straff etter EMK og dermed om P7-4 i det hele tatt kom til anvendelse. Deretter om det har vært adgang til å ilegge den administrative sanksjonen og strafferettslig sanksjon parallelt. I det følgende vil jeg gå inn på noen dommer fra Høyesterett som gjelder adgangen til parallellforfølgning.

De tre dommene jeg tar for meg, har lagt til grunn og vurdert vilkåret om ”sufficiently close connection in substance and in time”. Høyesterett har oversatt formuleringen til ”tilstrekkelig saklig og tidsmessig sammenheng”. Hva som lå i vilkåret EMD hadde formulert var heller tvilsomt, og Høyesterett uttaler selv at det er et ”skjønnsmessig vilkår som kan reise avgrensingsproblemer”⁹⁹.

Jeg vil i det følgende ta for meg de siste tre høyesterettsdommer som tok opp spørsmålet om lovlig parallellforfølgning. Dommen fra 2006 var den første høyesterettsdommen der man vurderte vilkåret om tilstrekkelig saklig og tidsmessig sammenheng som ble slått fast i Nilsson mot Sverige. Dette vilkåret ble senere lagt til grunn i også dommen fra 2010 og 2012.

⁹⁹ Rt-2006-1498, avsnitt 103

5.1 Tidligere høyesterettspraksis på området

5.1.1 Rt-2006-1498.

I Rt-2006-1498 var det spørsmål om adgangen til parallellforfølgning. Saken gjaldt anke fra to spanske fiskebåtskipper som var bøtelagt for unnlatt fangstdagbokføring av torsk i fiskevernsonen i Svalbard. En av disse var også bøtelagt for feilrapportering av torsk fanget i samme område.

7. juni 2004 trakk Fiskedirektoratet tilbake fisketillatelsen for trålerfartøyene, C og D for 2004 i Norges økonomiske sone, i medhold av forskriften om utlendingers fiske og fangst i Norges økonomiske sone § 6 annet ledd, jf. første ledd. Vedtakene kunne ikke påklages og ble derfor endelig umiddelbart.

Før vedtakene ble truffet, hadde påtalemyndighetene den 2. juni, utferdiget inndragningsforelegg mot rederiet. Dette omfattet ulovlig fangst og en andel av verdien av fartøy, tilbehør og redskap. Forelegget ble nektet vedtatt 4. juni, og påtalemyndighetene reiste dermed straffesak for Nord-Troms tingrett, jf. straffeprosessloven § 268. Tingretten avsa dom i saken 20. desember 2004 der rederiet ble idømt inndragning av fangstverdi med et påslag å 300 000 kroner for fartøy, tilbehør og redskap.

Hovedspørsmålet i saken var om det forelå folkerettslig hjemmel og hvorvidt det forelå usaklig diskriminering. Videre var spørsmålet i saken om den fortsatte forfølgningen av straffekravet etter fiskedirektoratets vedtak, innebar et brudd på EMK P7-4 eller om det var lovlig parallellforfølgning. Jeg vil kun ta for meg Høyesteretts vurdering av EMK P7-4.

Høyesterett var enig med lagmannsretten i at vedtakene om tilbaketrekning av tillatelse måtte anses som straff etter EMK P7-4. Retten var også enige i at inndragningsforelegget var straff etter EMK. Høyesterett slo også fast at tilbaketrekningen av tillatelsen og inndragningsforelegget var begrunnet i de samme faktiske forhold. Dette var heller ikke omtvistet. Høyesterett vurderte så om det i foreliggende sak var tale om et tilfelle av samtidig forfølgning som ikke var forbudt etter EMK P7-4. Lagmannsretten hadde kommet til at det var tale om lovlig samtidig forfølgning, og begrunnet dette i at saken sto i samme stilling som EMKs avvinningsavgjørelse R.T mot Sveits.

Høyesterett analyserte først EMDs avgjørelse R.T mot Sveits. R.T hadde fått vedtak av The Road Traffic Office 11. mai 1993 inndratt sitt førerkort for en periode på 4 måneder på grunn av promillekjøring. Vedtaket ble påklaget, men forkastet av klageinstansen 25. mai

1994. Den 9. juni 1993 ble R.T for det samme forholdet idømt en straff av betinget fengsel med i to uker, samt en bot. EMD avviste saken som ”manifestly ill-founded” etter konvensjonen artikkel 35 nr. 3. I begrunnelsen hadde EMD blant annet lagt vekt på at sveitsiske myndigheter hadde ilagt forskjellige sanksjoner forutsatt i lov for den aktuelle straffbare handlingen, herunder fengselsstraff, bot, og inndragelse av førerkort. Sanksjonene hadde blitt ilagt på samme tid av to ulike myndighetsorganer, en påtalerettslig og en administrativ myndighet. EMD mente det dermed ikke var tale om en gjentatt forfølgning. Høyesterett trakk frem at begge de sveitsiske myndighetene hadde tatt stilling til skyldspørsmålet og deretter utmålt sanksjonen.

Høyesterett vurderte deretter avvisningsavgjørelsen Nilsson mot Sverige. Nilsson ble den 24. juni 1999 idømt 50 timers samfunnstjeneste for promillekjøring. Den 5. august 1999, etter at straffedommen var rettskraftig avgjort, ble førerkortet inndratt for 18 måneder. EMD kom frem til at det ikke var noen krenkelse av P7-4 da det var ”en viss adgang til å ilegge forskjellige sanksjoner i samtidige prosesser”¹⁰⁰. Menneskerettsdomstolen uttalte blant annet at det hadde vært ”sufficiently close connection between them, in substance and in time”.

Høyesterett uttalte at i saken Nilsson mot Sverige, var ikke skyldspørsmålet drøftet under vurderingen av om det var adgang til å ilegge to sanksjoner i to forskjellige prosesser. Høyesterett trekker frem at det avgjørende for EMD var om det var tilstrekkelig saklig og tidsmessig sammenheng.

Høyesterett tolket EMDs avgjørelse mot Sverige, der sanksjonen hadde blitt rettskraftig før sak nummer 2 ble innledet som et uttrykk for at EMD ”aksepterer at det er en viss adgang til å ilegge en ny sanksjon selv om den andre saken innledes etter at avgjørelsen i den første saken er blitt rettskraftig”.¹⁰¹

Høyesterett poengterte videre at heller ikke i R.T mot Sveits ble det vurdert når straffedommen ble rettskraftig, eller om klagen ble fremsatt før eller etter dette tidspunktet. Høyesterett uttaler et ”[d]ette indikerer at EMD ikke har ansett forholdet som et relevant

¹⁰⁰ Rt-2006-1498 avsnitt 93

¹⁰¹ Rt-2006-1498, avsnitt 95

moment i saken. Det avgjørende etter EMDs praksis er om det er ”sufficiently close connection between them, in substance and in time”¹⁰².

Høyesterett tolker altså Nilsson og R.T –avgjørelsene dithen at det ikke er relevant når og om det foreligger en rettskraftig avgjørelse, det avgjørende er hvorvidt det er ”sufficiently close connection in substance and in time”. Det kan argumenteres for at en slik argumentasjon er i tråd med storkammeravgjørelsen mot Norge. EMD kritiserte tidligere avgjørelser der man først har foretatt en vurdering hvorvidt det forelå ”endelig avgjørelse” som kan sperre for senere forfølgninger. EMD uttaler i sin nyeste avgjørelse at dette spørsmålet er ”devoid of relevance” når det ikke er tale om en reell gjentatt forfølgning, men heller en kombinasjon av forfølgninger i en integrert helhet.¹⁰³

Høyesterett bruker videre EMK artikkel 2 nr. 1 som støtte for at denne forståelsen må anses å være korrekt. EMK artikkel 2 nr 1 første punktum slår fast at ”[e]nhver som er kjent skyldig av en domstol skal få anledning til å få skyldspørsmålet eller straffeutmålingen overprøvd av en høyere domstol”. Høyesterett uttaler at ”[d]ersom adgangen til å fremme sak nummer to alltid skulle avhenge av om sanksjonen i den første saken var blitt rettskraftig før saken innledes, kunne resultatet bli at en domfelt ved å bruke sin rett til å anvende rettsmidler åpnet adgangen til å ilegge en ytterligere sanksjon som ellers hadde vært avskåret. En slik ordning vil etter mitt syn fremstå som lite rimelig.”¹⁰⁴

EMD bruker også konsekvensbetraktninger til støtte for sitt syn på relevansen av når og om det foreligger en ”final” avgjørelse. EMD poengterer at dersom det stilles krav om at de to forfølgelsene må komme til endelig avgjørelse ”at the same time”, så vil dette ”enable the interested person to exploit the ne bis in idem principle as a tool for manipulation and impunity”.¹⁰⁵ EMD viser videre til uttalelser av de intervenerende statene, som mener det ikke bør stilles krav til at forfølgelsene må komme til endelig avgjørelse på samme tidspunkt. Frankrike trakk frem konsekvensene av at endelig avgjørelse i en sak skal sperre for videre forfølgelse i sak nummer 2. Frankrike mente dette vil oppmuntre skattebetaleren til å få i stand en endelig avgjørelse i en av sakene slik at dette vil sperre for avgjørelse i sak 2. På

¹⁰² Rt-2006-1498, avsnitt 95

¹⁰³ A and B v. Norway. Application nos. 24130/11 and 29758/11, paragraph 126

¹⁰⁴ Rt-2006-1498, avsnitt 96

¹⁰⁵ A and B v. Norway. Application nos. 24130/11 and 29758/11, paragraph 127

denne måten vil skattebetaleren kunne manipulere systemet ved å søke å få i stand endelig avgjørelse i den av forfølgelsene som gir det mest gunstige resultatet for tiltalte selv.

Høyesteretts vurdering av og relevansen av konsekvensbetraktninger kan dermed sies å være i tråd med hvordan EMD selv argumenterer for betydningen av at endelig avgjørelse er ”devoid of relevance”. EMD bruker imidlertid ikke artikkel 2 til støtte for sin vurdering slik Høyesterett gjør.

Høyesterett oppsummerer sin tolkning av avgjørelsene Nilsson og R.T med å uttale at ”det er en viss adgang til å ilegge forskjellige sanksjoner i forskjellige prosesser *selv om skyldspørsmålet prøves på ny*” (mine kursiveringer).¹⁰⁶

5.1.1.1 ”Tilstrekkelig saklig og tidsmessig sammenheng” i Rt-2006-1498

Høyesterett går ikke nærmere inn på hva som ligger i vilkåret til tilstrekkelig saklig og tidsmessig sammenheng i dommen. Førstvoterende uttaler at det er et skjønnsmessig vilkår som kan by på avgrensingsproblemer, men uttaler videre at ”det er nå en gang dette vilkåret EMD har oppstilt”.

Høyesterett trekker frem to momenter som særlig får betydning for resultatet. Førstvoterende uttaler at ”[v]år sak gjelder derimot tilbaketreking av en tillatelse til å drive næringsutøvelse hvor det vanskelig kan tenkes annet enn delt kompetanse, og hvor det til tilbaketrekingens vedkommende er viktig med en rask reaksjon.”¹⁰⁷

For det første legger altså Høyesterett til grunn for resultatet at det vanskelig kunne tenkes at de to sanksjonene kunne ilegges av samme organ, og at det dermed var nødvendig med delt kompetanse mellom organene. Det kan her argumenteres for at Høyesterett legger til grunn at formålene for de ulike myndighetsorganene, henholdsvis påtalemyndigheten og Fiskeridirektoratet, er så vidt forskjellig at det vanskelig kan tenkes at påtalemyndigheten også skal kunne avgjøre spørsmål om tilbaketreking av fisketillatelse. Dette hensynet står også sterkt i EMDs avgjørelse. EMDs slår fast ved flere anledninger at de to parallelle forfølgningene må ha ulike komplementære formål og forfølge ulike aspekter ved den aktuelle handlingen for å kunne anses for å ha tilstrekkelig saklig sammenheng.

¹⁰⁶ Rt-2006-1498, avsnitt 97

¹⁰⁷ Rt-2006-1498, avsnitt 100

For det andre begrunner Høyesterett resultatet i avgjørelsen med at var det behov for rask reaksjon hva gjaldt tilbaketrekning av fisketillatelse. EMD uttaler i dommen mot Norge at effektivitetshensyn tilsier at stater kan ilegge ulike sanksjoner på ulike tidspunkt så frem de følger ulike formål og tiltalte ikke lider uforholdsmessig. Altså er Høyesteretts vurdering av hensynet til effektivitet og rask sanksjonering, i tråd med den seneste EMD-avgjørelsen mot Norge. EMD vurderer dette effektivitetskriteriet under vilkåret om tilstrekkelig tidsmessig sammenheng. EMD slår fast at det ikke er krav om at sanksjonene ilegges på samme tidspunkt, men at effektivitetshensyn tilsier at sanksjonene ilegges på ulike tidspunkt. Det er imidlertid ikke klart om Høyesterett vurderer behovet for rask reaksjon under tidskriteriet eller saklighetskriteriet.

5.1.2 Rt-2010-1121

Saken i Rt-2010-1121 er en av sakene som ble brakt inn for EMD, og der EMD avsa dom november 2016. Saken gjaldt som nevnt om illeggelse av ordinær tilleggsatt og strafferettslig forfølgning stred mot forbudet mot gjentatt forfølgning eller om det var lovlig parallellbehandling.

Saksforholdet er allerede gjennomgått under punkt 3.1. Oppsummert ble A siktet 14. desember 2007, mens varselet om endring av ligningen ble sendt 26. august 2008. Deretter ble saken om tilleggsatt og straffesaken behandlet parallelt frem til de ble avgjort henholdsvis ved vedtak 24. november 2008 og dom 2. mars 2009.

Høyesterett vurderte først om det var tale om samme forhold, deretter hvorvidt illeggelse av ordinær tilleggsatt var å anse som straff etter P7-4. Etter at Høyesterett slo fast at ordinær tilleggsatt er å anse som straff etter P7-4, gikk retten inn og vurderte når det forelå endelig sperrende avgjørelse. Høyesterett slår fast, som tidligere nevnt, at klagefristen på tre uker var avgjørende i forhold til P7-4. Som nevnt vil imidlertid denne vurderingen ikke lenger være nødvendig såfremt det er tale om parallellforfølgning og vilkåret om tilstrekkelig saklig og tidsmessig sammenheng er oppfylt.

Under spørsmålet om det var gjentatt forfølgning i strid med P7-4, eller lovlig parallellbehandling, ”som i noen grad er tillatt”, gikk Høyesterett inn og vurderte tidligere praksis fra Høyesterett og EMD.

Høyesterett viste til Rt-2006-1498 der Høyesterett på grunnlag av EMD-praksis i R.T mot Sveits og Nilsson mot Sverige kom til at det var adgang til å ilegge forskjellige sanksjoner i ulike prosesser. Høyesterett trakk for det første frem uttalelser fra 2006-dommen der det ble slått fast, på bakgrunn av R.T-avgjørelsen, at det var adgang til å konstatere skyld i to parallelle prosesser. Videre benyttet Høyesterett 2006-kjennelsens uttalelser angående Nilsson mot Sverige, der det ble lagt til grunn at det er en viss adgang til å ilegge forskjellige sanksjoner i samtidige prosesser.

5.1.2.1 "Tilstrekkelig saklig og tidsmessig sammenheng" i Rt-2010-1121

Høyesterett peker på flere momenter for å slå fast at det foreligger tilstrekkelig saklig og tidsmessig sammenheng mellom ileggelsen av tilleggsskatt og den strafferettslige forfølgningen. Høyesterett uttalte at "I vår sak kan det ikke kunne være tvilsomt at det foreligger en tilstrekkelig saklig og tidsmessig sammenheng. De to sakene hadde sitt grunnlag i samme faktiske forhold – manglende opplysning i selvangivelsen som førte til for lav utlignet skatt".¹⁰⁸

Det kan her virke som Høyesterett bruker det faktum at begge sakene har grunnlag i samme faktiske forhold som argument for at de er tilstrekkelig saklig og tidsmessig sammenheng. Dette er imidlertid ikke noe som inngår i vurderingen av dette vilkåret etter EMDs avgjørelse mot Norge. At sakene har grunnlag i samme faktiske forhold, er heller et spørsmål om hvorvidt det er "same offence", "idem", altså et vilkår for at P7-4 i det hele tatt skal komme til anvendelse. Dette er altså et vilkår som må være oppfylt forut for vurderingen av tilstrekkelig saklig og tidsmessig sammenheng.

Videre slår Høyesterett fast at straffesaken og forvaltningssaken ble behandlet parallelt. "Etter at A var siktet 14.desember 2007, fulgte varselet om endring av ligningen 26.august 2008, dernest tiltalebeslutningen 14.oktober 2008, ligningsmyndighetenes endringsvedtak 24.november 2008 og tingrettens dom 2.mars 2009. Den forvaltningsmessige og strafferettslige behandlingen var i sjelden grad sammenvevet."¹⁰⁹ Høyesterett foretar ikke noen nærmere vurdering av hva som ligger i saklig og tidsmessig sammenheng, men slår kun fast at forfølgningene har foregått parallelt.

¹⁰⁸ Rt-2010-1121, avsnitt 54

¹⁰⁹ Rt-2010-1121, avsnitt 54

Høyesterett går deretter inn og vurderer hensynene som ligger bak P7-4. Høyesterett uttaler at ”[h]ensynet til å gi beskyttelse mot den belastning det er å bli utsatt for en ny forfølgning, gjør seg her gjeldende med mindre styrke, og A hadde heller ikke noen beskyttelsesverdig forventning om å bli gjenstand for kun én forfølgning. I en slik situasjon må hensynet til effektiv forfølgning ha vekt.”¹¹⁰

Høyesterett vurderte anførselen fra A om at han hadde en berettiget forventning om at straffesaken mot ham ville bli henlagt. Bakgrunnen var Riksadvokatens rundskriv 3. April 2009, hvor det ble stadfestet ny rutine etter Zolotukhin-dommen. Etter Zolotukhin-dommen ble det nå gitt anvisning på at fellende straffedommer skulle påankes av påtalemyndigheten dersom det var ilagt tilleggsskatt, samt at aktor ved ankebehandling skulle påstå tingrettens dom opphevet og saken avvist for domstolene.¹¹¹

Høyesterett vektla at rundskrivet først ble sendt ut mens saken stod for lagmannsretten, og at den forventingen A hadde anført, dermed oppsto først etter at ligningsvedtak var endelig og dom var avsagt i tingretten.

Det var videre et poeng i Høyesteretts argumentasjon at Riksadvokaten uttalte i rundskrivet at påtalemyndigheten likevel ”forbeholdt seg muligheten til å forfølge straffesaker ut fra en individuell vurdering dersom det forelå parallellbehandling som ikke var i strid med P7-4”.¹¹² I saken mot A var hensynet til likebehandling av beslektede saker uansett en slik ”individuell vurdering”, som talte for at det var forutberegnelig for tiltalte at han ville bli forfulgt i et to-sporet system.

Høyesterett gir belastningshensynet mindre vekt enn forutberegnelighetshensynet og hensynet til effektiv forfølgning. Dette kan sies å være i tråd med EMDs siste avgjørelse. EMD benytter hensyn aktivt i sin argumentasjon, og legger til grunn at dersom det er forutberegnelig for tiltalte at han vil forfølges i et to-sporet system vil belastningshensynet ha mindre vekt.

¹¹⁰ Rt-2010-1121, avsnitt 55

¹¹¹ *ibid.* avsnitt 56

¹¹² *ibid.* avsnitt 58

5.1.3 Rt-2012-1051

Fylkesnemnda i Oslo og Akershus hadde 17. desember 2010 fattet vedtak om å tvangsplassere en 16-år gammel gutt t i barnevernsinstitusjon etter barnevernloven § 4-24 andre ledd, jf. første ledd på grunn av alvorlige atferdsvansker og gjentatt kriminalitet. Den 16. februar 2011 ble det tatt ut tiltale for i det vesentlige de samme forholdene som lå til grunn for tvangsplasseringsvedtaket. 11. april 2011 ble 16-åringen dømt for til sammen 32 straffbare forhold. Høyesterett uttalte at det var tre spørsmål som kom på spissen i saken. For det første om tvangsplasseringsvedtaket etter kriminalitetsalternativet i barnevernloven § 4-24 var straff i P7-4s forstand. Deretter hvorvidt de to sakene gjaldt samme forhold. Og til slutt om tvangsplasseringsvedtaket etter barnevernloven § 4-24 stengte for senere straffeforfølgning for de samme forholdene, jf. EMK P7-4.

Høyesterett kom for det første til at tvangsplassering etter barnevernloven var å anse som straff etter EMK, og at straffebegrepet var det samme i artikkel 6 og 7, som i P7-4. Videre slo Høyesterett fast at det var faktisk identitet mellom vedtaket og straffedommen. Til sist kom Høyesterett frem til at det var tilstrekkelig saklig og tidsmessig sammenheng mellom sakene og at det dermed var lovlig parallellforfølgning.

Høyesterett tolket EMDs praksis i R.T mot Sveits dithen at det var adgang til parallellforfølgning, men Høyesterett slo fast at avgjørelsen gir liten veiledning om vilkårene for parallellforfølgning.

Videre benytter Høyesterett tidligere høyesterettspraksis for å vurdere om det forelå lovlig parallellforfølgning. Førstvoterende henviser til Rt-2006-1498 der parallellforfølgning ble tillatt, og legger til grunn nevnte doms begrunnelse om at det forelå delt kompetanse og behov for rask reaksjon. Høyesterett trekker også frem Rt-2010-1121 som også viser til Rt-2006-1498. Høyesterett konkluderte i saken fra 2010 at det var tilstrekkelig saklig og tidsmessig sammenheng.

5.1.3.1 "Tilstrekkelig saklig og tidsmessig sammenheng" i Rt-2012-1051

I Rt-2012-1051 blir behovet for å dele kompetansen mellom ulike forvaltningsorganer fremhevet. I denne saken var det behovet for politiet å foreta kriminalbekjempelse, mens barnevernet hadde som primæroppgave å ivareta barnet og gi det nødvendig hjelp og omsorg og trygge arbeidsvilkår. Høyesterett uttaler at "Det er vanskelig å se for seg at disse to til dels

motstridende hensynene kan ivaretas på en fullgod måte i en prosess under ett myndighetsorgan.”¹¹³ Førstvoterende uttaler videre at ”[e]tter min mening bør det være rom for delt kompetanse og dermed adgang til parallellforfølgning i en sak som den foreliggende, forutsatt at det er tilstrekkelig saklig og tidsmessig sammenheng mellom prosessene.”¹¹⁴ Høyesterett foretar en vurdering av primærformålet til henholdsvis påtalemyndigheten og barnevernet, og kommer frem til at primærformålet i de to organene er så motstridende at det vanskelig kan forsvares at begge sanksjonene kan ilegges av et og samme myndighetsorgan. En slik vurdering vil være i tråd med et av de momentene som skal analyseres for å slå fast om det er tilstrekkelig saklig sammenheng mellom prosessene etter siste EMD avgjørelse. Ulike formål er et av momentene som ligger til grunn for vurderingen av om det er tilstrekkelig saklig sammenheng.

Videre benytter Høyesterett uttalelser fra Rt-2010-1121 avsnitt 54 der de slår fast at det var tilstrekkelig saklig og tidsmessig sammenheng, blant annet basert på at de hadde sitt grunnlag i samme faktiske forhold. Førstvoterende i 2012-dommen uttaler at dette også var tilfelle i foreliggende sak. Begge sakene hadde grunnlag i As kriminelle handlinger. Som allerede nevnt er imidlertid dette et spørsmål om ”idem” som må være oppfylt forut for vurderingen av tilstrekkelig saklig og tidsmessig sammenheng. Dette kan dermed ikke sies å være i tråd med de momenter som ligger til grunn for vurderingen av tilstrekkelig saklig og tidsmessig sammenheng.

I høyesterettsdommen fra 2012 ble det ikke vurdert hvorvidt straffeforfølgning var en forutsigbar konsekvens for tiltalte, til tross for plasseringsvedtaket. Selv om dette ikke var eksplisitt vurdert, må det antas at dette likevel var forutsatt da dette var en kjent ordning. Det fremkommer heller ikke hvorvidt tingretten tok hensyn til at tiltalte allerede var ilagt vedtak om tvangsplassering da domstolen utmålte straffen mot tiltalte. Høyesterett vurderte ikke hvorvidt sanksjonene som ble ilagt, samlet utgjorde en uforholdsmessig byrde på tiltalte.

¹¹³ Rt-2012-1051 avsnitt 54

¹¹⁴ Rt-2012-1051 avsnitt 54

6 Behovet for adgangen til å ilegge

forvaltningssanksjon i tillegg til straffereaksjon

EMK P7-4 har skapt mye debatt blant medlemsstatene som har ratifisert EMK. Tyskland, Tyrkia, Nederland og Storbritannia har ikke ratifisert protokollen.¹¹⁵ Frankrike, Østerrike og Portugal har reservert seg mot at forbudet mot gjentatt straffeforfølgning skal gjelde andre sanksjoner enn de som er karakterisert som ”criminal offences” i intern rett.¹¹⁶ Disse statene vil dermed begrenset forbudet i P7-4 til kun å gjelde straffeforfølgning innen nasjonal strafferett. Adgangen til et tosporet sanksjonssystem med administrativ og strafferettslig forfølgning ville dermed vært tillatt. Flere medlemsstater som har ratifisert konvensjonen har et system der det er adgang til å ilegge både administrativ og strafferettslig sanksjon.

Den tsjekkiske stat var en av seks stater som intervenerte med sine uttalelser i saken mot Norge. Tsjekkia kom med flere argumenter for å bevare adgangen til et parallelt sanksjonssystem.¹¹⁷ For det første var formålet med de to ulike forfølgningene forskjellig. For det andre må strafferettslig forfølgning forholde seg til de rettergangsgarantier som følger av nasjonale og internasjonale regler. Dette vil ofte være tidkrevende. Det er derfor nødvendig med administrative sanksjoner for å møte behovet for et hurtig og effektivt skattesystem. For det tredje vil en streng tolkning av «*ne bis in idem*»-prinsippet føre til at man i mindre grad klarer å håndtere stor-skala organisert kriminalitet dersom en administrativ avgjørelse vil forhindre en strafferettslig etterforskning og forfølgelse som kunne ledet til nettverk av organisert svindel, hvitvasking, underslag og andre alvorlige kriminelle handlinger.¹¹⁸

Den franske stat var også en av de seks statene som intervenerte med sine uttalelser om hvordan bestemmelsen burde bli forstått. Frankrike mente at det komplementære systemet med adgangen til å ilegge strafferettslig og administrativ sanksjonen var essensielt i håndteringen av de mest alvorlige sakene om skattesvindel. Frankrike mente de to ulike forfølgelsene i administrativt og strafferettslig spor var nødvendig med tanke på ulike de

¹¹⁵ Emberland LoR, 2008, s. 447

¹¹⁶ Ibid.

¹¹⁷ Applications nos. 24130/11 and 29758/11, Judgement Strasbourg 15. November 2016, paragraph 95

¹¹⁸ Applications nos. 24130/11 and 29758/11, Judgement Strasbourg 15. November 2016, paragraph 95

formål de forfulgte og, at de ulike forfølgelsene i realiteten er så nært knyttet at det derfor burde være adgang til å ha et slikt system.

Man ser at flere av medlemsstatene, deriblant de statene som ikke ratifiserte P7-4, og de statene som reserverte seg fra deler av artikkelen, har et behov for å ha et to-sporet system der man kan forfølge en sak i både administrativt og strafferettslig spor.

Norske myndigheter uttaler seg også om utbredelsen for ileggelse av administrativ sanksjon i tillegg til strafferettslig sanksjon. De stadfester at parallelle forfølgninger ikke bare er begrenset til å gjelde på skatterettens område. ”If Article 4 of Protocol No. 7 were to be interpreted so as to prohibit the finalisation of ongoing parallel proceedings from the moment either administrative or criminal proceedings were concluded by a final decision, it would entail far-reaching, adverse and unforeseeable effects in a number of administrative-law areas.”¹¹⁹ Altså understreker også norske myndigheter i sin argumentasjon at adgangen til ileggelse av administrativ sanksjonering parallelt med strafferettslig sanksjon er utbredt både i Norge og i andre medlemsland.

Hvor utbredt praksisen er kan si noe om behovet for å opprettholde et slikt system. EMK og EMD er folkerettslige institusjoner som er fullt ut avhengig av medlemstatenes oppslutning av systemet for at det skal fungere optimalt. Dersom man står ovenfor en praksis som er i grenseland for hva EMK beskytter, vil EMD muligens lettere kunne akseptere praksisen dersom den er utbredt i mange medlemsland. Dette kan dermed tale for at en praksis som er utbredt, lettere vil kunne gå gjennom som lovlig etter EMK. Hvor utbredt praksisen er, er således en relevant rettskildefaktor ved tolkningen av konvensjonen. Det kan argumenteres for at dette er i forlengelsen av at EMK er en dynamisk og levende konvensjon som vil tilpasse seg til de forhold man står ovenfor. I dette tilfelle behovet for en effektiv håndhevelse av skattesystemet, og mer generelt effektiv sanksjonering gjennom et tosporet-sanksjonssystem.

¹¹⁹ A and B v. Norway. Applications nos. 24130/11 and 29758/11, Judgement Strasbourg 15. November 2016, paragraph 84

Det kan dermed antas at de reservasjoner som er tatt av flere stater, samt den argumentasjonen ført av tredjestatsintervensjonene, har hatt innvirkning på EMDs tolkningen av konvensjonen.

7 Avslutning

EMD-dommen mot Norge viser at EMK er en dynamisk konvensjon som til stadighet er under utvikling. Det var flere stater som kom med uttalelser i forbindelse med saken mot Norge, og flere stater har tatt reservasjoner mot at P7-4 skal sperre for sanksjoner i et to-sporet system. EMD har ikke direkte uttalt at disse reservasjonene har hatt vekt i tolkningen av bestemmelsen, imidlertid er en utbredt praksis hos medlemsstatene en relevant rettskildefaktor ved tolkning av konvensjonen.

I dommen mot Norge utdyper EMD de momenter som ligger i vilkåret til ”tilstrekkelig saklig og tidsmessig sammenheng”.

De seneste høyesterettsavgjørelsene om parallellforfølgning har langt på vei vært i tråd med EMDs avgjørelse mot Norge. Dette til tross for at det har vært høyst usikkert hva som har vært substansen i vilkåret saklig og tidsmessig sammenheng. I både avgjørelsen fra 2006 og 2012 er resultatet begrunnet i hensynet til delt kompetanse og rask reaksjon. Dette kan sies å være i tråd med EMDs avgjørelse mot Norge. Etter EMDs avgjørelse er komplementære formål et sentralt moment for vurderingen av om det er lovlig parallellforfølgning.

I høyesterettsdommen fra 2010 har Høyesterett benyttet de hensyn som ligger bak P7-4 for å begrunne adgangen til parallellforfølgning. Dette kan også sies å være i tråd med seneste dommen fra EMD. Forutberegnelighetshensynet og effektivitetshensyn har stor vekt, og dette kan sies å ha gått på bekostning av belastningshensynet.

8 Litteraturliste

8.1 Bøker

Aall, Jørgen. *Rettsstat og menneskerettigheter*, 4. Utgave, Bergen. Fagbokforlaget, 2011.

Rui, Jon Petter. *Forbudet mot gjentatt straffeforfølgning*. Universitetsforlaget, 2009.

8.2 Artikler

Emberland, Marius. "Parallellforfølgning i storkammer i EMD". *Lov og Rett* nr. 8/2015, s. 447-448

Holmboe, Morten. "Gjentatt forfølgning (dobbelstraff) : kommentarer til grunnlovsforslag." *Tidsskrift for strafferett*, nr. 2/2012, s. 206-217.

Rui, Jon Petter. "Det materielle straffebegrepet i den europeiske menneskerettskonvensjon". *Tidsskrift for Rettsvitenskap* nr. 3/2005, s. 294-369.

Skoghøy, Jens Edvin A. "Forbudet mot gjentatt straffeforfølgning i Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen Protokoll 7 artikkel 4 nr. 1 (*ne bis in idem*)". *Tidsskrift for Rettsvitenskap* nr. 1/2003, s. 1-39

Skoghøy, Jens Edvin A. "Menneskerettsdomstolens straffebegrep", *Lov og Rett* nr. 4/2007, s. 193-194

Skoghøy, Jens Edvin A. "Forvaltningssanksjoner, EMK og Grunnloven." *Jussens Venner* 2014 s. 297-339

8.3 Internasjonale konvensjoner

European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Roma, 4. November, 1950.

FN konvensjonen om Sivile og Politiske rettigheter, 16. desember 1966

Wienkonvensjonen om traktater av 23. mai 1969

Protokoll no. 7 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, 22. November 1984

8.4 Lover

Kongeriget Norges Grundlov (Grunnloven), gjeven i riksforsamlina på Eidsvoll den 17. mai 1814, med senere endringer av 13. mai 2014

Lov om ligningsforvaltning (ligningsloven) av 13. Juni 1980 nr. 24

Lov om styrking av menneskerettighetene (menneskerettsloven) av 21. Mai 1999 nr. 30

Lov om skatteforvaltning (skatteforvaltningsloven) av 27. mai 2016 nr. 14

8.5 Forarbeider

NOU 2003: 15. Fra bot til bedring.

Prop. 62 L. (2015-2016). Endringer i forvaltningsloven mv. (administrative sanksjoner mv.)

NOU 2016:24 Ny straffeprosesslov.

8.6 Rettsavgjørelser

Høyesterettsavgjørelser

Rt. 1994 s.610

Rt. 1999 s. 961

Rt. 2000 s. 996

Rt. 2002 s. 509

Rt. 2002 s. 557

Rt. 2002 s. 1216

Rt. 2005 s. 833

Rt. 2006 s.1498

Rt. 2006 s. 1563

Rt. 2008 s. 513

Rt. 2010 s. 1121

Rt. 2012 s. 921

Rt. 2012 s. 1051

Rt. 2012 s. 1323

Avgjørelser fra EMD

Neumeister v. Austria. Application no.1936/63, Judgement of 27. June 1968.

Golder v. UK. Application no. 04451/70, Judgement 21. Februar 1975.

Engel mot Nederland. Application nos. 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72, 5370/72.
Judgement of 8 June 1976.

Tyrer v. United Kingdom. Application no. 5856/72, Judgement 25. April 1978

Bankovic and Others v. Belgium, Application no. 52207/99, Decision of 12. December 1999

R.T v. Switzerland. Application no. 31982/96, Decision of 30. May 2000

Isaksen v. Norway. Application no. 13596/02, Judgement of 2 October 2003

Nikitin v. Russia. Application no. 50178/99, Judgement of 20 July 2004

Nilsson v. Sweden. Application no. 7366/01, Decision of 13 December 2005

Jussila v. Finland. Application no. 73053/01. Judgement Strasbourg 23. November 2006.

Folgerød and others v. Norway. Application no. 15472/02. Judgement of 29. June 2007.

Zolotukhin v. Russia. Application no. 14939/03. Judgement of 10 February 2009

A and B v. Norway. Application nos. 24130/11 and 29758/11, Judgement of 15. November
2016